

BAIBAL AH NA LUNG DAM IN
Enjoy Your Bible
Lai ngan tu hi Thucah
(Ngawn)

By William MacDonald
Copyright 2010 by William MacDonald
www.william-macdonald.org

Published by
Mr. Kap Khen Thang
Family Literature Ministry
G.O.P. Box 395
Yangon
Myanmar
Phone 0095641084
tzm@yangon.net.mm
or
wtcflm@gmail.com

BAIBAL AH NA LUNG DAM IN
Lai ngan tu hi Thucah

Laibu hi thulu a hi mi lungdam nak le zilnak tih mi cafang cu mi tampi ca a kalhdun mi vang hi thei hi. Thu dang tampi tuah a kalh thei mi thulu tam pi mang tuk ma hung. Mahnaven Pathian thunung zil lesial cu um tu pakhat ca cun lungdam nak, nop nak, diliam nak hi ta hen. Job le Saam lai ngan tu tei tumtah mi vang na hi hi.

Nadaan pawl te cu deih ing a ma, na thunung te cu ka thin sung ah khum ing (Job 23:12).

“Bawipai thu khen nak cu man hi, ituk laih can ah vang kho hi” (Saam 19:9b-10). Na piak mi daan cu lei hum aa son hem poh sang ngawl in, ka ca sunglawi saw hi. Nadaan te ka deih zia cu, sun ni lui in ngai sung ing. Na thu piak te a huum zia cu khuai tui sang ngawl huum saw hi. Na thukham te cu kumkhua in ka ta hi, ka thinlung nop tik tu hi.

The believers Bible Commentary sung ah lai cek tu (Editor) ten hi tin ngan awng haw. Bible (Pathian thu) cun a uk ta le sangvut bang luum naw no bang in tha zang pia naven a ko thei mi thil na hihi. Mahnaven sang vut cu a bawl pepel haw ten eih theih (chawkalet) naw no ah cang hi.

Bibal hilh ciang nak (commentary) lai bu sung ah na ze nuam mi thu la te baih no in mu thei tuk in le bung cang te a zoh uh mi sung ah ka thin lung veng hawng pe thei tuk in bawl hi zo hi.

Tuipi thuan thum bang a ngeng mi Pathian thu zingzoi nak ah hi mi lai bu no in lam zin khiih muh nak zuk bang in bawm tuk hi.

Nop zet in Pathian thu zil thei buang un.

Art Farstad

THU LAM HUAI

Baihno Baible cun theih nak tih tuk mi thu lu lai bu na mu ta le lei him pah sin, ai ta hum ti tale Pathian thu cun nak ah lam zin baih um ma hi. Bible cu ti kaw ko aa zil kul hi.

Bible cun nuam nak tih mi cu lung tho nak uh ah na ngaih san hi. Abawl nuam uh te bawl tuk in a nun uh ah hun phate nei mek hung. Pathian thu hi man sang zia a thei thiam uh ta le, Pathian thu cun nuam te teng tuk hung hi. Amaan san zia le, a uuk zia cu up nak tuah bek in mu thei hung. Mah a hi ma

tale bawhlung sui zoh nak, T.V zoh hi oh tei ca a nop mi le, a nah zawng uh hi thei hi. Upnak bek in Pathian thu hi maan neih zia theitheih hung a ma, heitheih mi bawh lung suizo bang hi tuk hi.

Munkhat no ah Pathian thu cun nak (or) Sunday school kai le leng nak cu Bible cun nuam nak thin lung nei tik tu na hi hi. Mai lam ah hawh ngut thei tuk in. Mah mi cun a nun nak uh lam pi bawm hi. Mipa khat ca thil pha cu mi dang tei ca pha ngawl thei menhi.

1. Hawvang thiang tho hi hilh theih mi pa hi tuk in Pathian nel ah thu ngen in. Mahle mah imah hi mang tin niam khiat nak in, mui cu don nak lam zin ah mi huai hi.

2. Mah ten na theih nuam mi (or) na cun nuam mi Bible sung aa lai bu min te cu thu nget nak tuah teng in. Thu thang pha John cu mi tam saw ten teng haw bang in Pual hi ngat mi Rom lai bu vang teng zet bok haw.

3. A nuai lam a bung cang te teng in na zam toh in. Mahtin na bawl a hi ta le Bible veng hawng sial le zing zoi cu na mui tin mi ah cang tuk hi. Tam lei ta tih mi ngaih sut nak in na thin lung khuh thei men hi. Mahnaven na dek tih mi cu, a neu bel dek pan tu ahcelh theih tih mi thei le leng in. Bible veng hawng (or) bu khat cu vei khat ah cung khawng thei tuk ma na ve cin, a dawm mi bung cang te cu ti thei tuk ci. Mah tak a dawm mi bung cang tuah pan in.

A hum lam a thu tuah peh dun in F. B Meyerin hi tin ngan hi. Um tu ten ni khat ah bible bung cang tam pi sial tuk mi kha ma hi. Mahnaven a sial sun haw mi te cu pha no cun tuk hi; A thu bawm pi bang sial tuk, Bible le bible sih san tuk, Pathian hi a son nuam mi pakhat mahmatale mah sang tam saw pholh suak thei tuk in sial uh ta le a theih nak uh ngeng in zaal tuk hi, Pathian thu hial nak thak nei haw tuk, a colh haw pha tuk a ma, Pathian thu ah lung dam nak ngai ngai nei haw tuk. Jesuh in hi tin ti hi” ka piak tuk mi tui cu a sung ah cik tui aa cang tuk a ma, mah mi in nun nak tui le kum khaw nun nak pia tuk hi” Jesuh hi tih nuam mi cu thei thiam in bawl thei tuk zuam ten nung.

4. Theih hak sa mi bung cang te cu thu dot nak tuah lai bu no ah ngan in. Mi dang ten ai tin zil haw kaw tin a dot haw ten thudot nak tin don le leng in. Mah ti tih ten baibal muanmawh tih nak kha ma hi. Mahnaven haksat nak ka tawh ten hi tin thu dongdun ing.

Tehkip nak in (Jn 13:31-32) ah Jesuh in hi tin ti hi.” A tu ah micapa hi sunlawi nak cu lang zo: mah ten a sung pen Pathian sunlawih nak vang lang hi. Mah tin a sung aa Pathian sunlawih nak a lang tik ta cun Pathian in micapa hi sunglawih nak cu a ma sung loli pen lang tik bok tuk hi”.

Veikhat na sial nak ah cun a thianlim mi awnkaam lawidun tin ngaisung theimen ci. Theithiam mang tin na kal pang a hi te le i tukmah ten a sonnuam mi thei awngtuk ma ci. Mahnaven thuhak sa te maina ton ngam ta le ai kaw a deihnakh tih mithudohnak tuah a phi ze na hi ta le a phi tawk tuk ci. Jesuh in kalvali lam tuah peh dun aa a son mi hi. kalvali ah a celh sa mi a na deh nak in a min sunloih a ma pa vang sunloih hi. Oh nun pan tu hi piak nak tuah Pathian a sun loih bang in, pa vang in a mai lo li ah Jesuh cu sun loih bok tuk hi, mah mi cu nun pan tu hi thih nak pen tho leh tik a ma, a tak lam ah khun tik nak tuah lang tik si.

5. Nathin lung sung ah pathian thu in a luah khat theih nak tuk in a tu le tu sial le leng in na, a cang thei ta le zoh ngawl ngah tuk zuam in. Na cun bung cang te na ngaih sut het bang in na hum ah theih thiam theih nak heng tuk hi. Ti cun a zil laih mi bung cang ciang zet in hilh tu bung cang ngai sung het bok tuk ci.

6. A cang thei ta le bible a da dang sial in. Ciang deuh aa a man haw mi awn kam te vang in a san lang tik thei haw hi. Bung cang pa khat hi na ven a bang ve ngawl mi King james version leh J. B Phillips hi awn kam dang lam nak zo hih tuk hung hi.

KO11:28-29KJV

“Mi hem poh Jesuh ah cang kim zet in a piak dun theih nak tuk in cih nak hem poh tuah mi hem poh nun hilh in a thu phuang zo hung. 29. Mah mi ca in na sia zet in na dek ing. Krih hi na deh nak ka sung ah cak zet in a deh dan cu na sia zet in tawking.

Kolose1:28-29J. B Phillip

“Mah hang in a kaw kua nel ah krih thu cu phuang hung hi. Mi hem poh nel ah cih nak a neih uh mi hem poh tuah mang in ngal lin nak thu hilh hung. Mah ti a bawl nak uh cu a kaw kua hi hen khrih tuah a peh dun nak uh hang khristian pii ting hi in Pathian mai ah hen pih a deih uh hang hi. 29. Mah mi bawl suak tuk in krih hi piak mi cah nak, ka sung aa na dek tu mang in na sia zet in thuak ing”.

Kolose2:8 KJV

“Ngal ling un mah tin a hi ma ta le mi ten khrih hilh nak hi ngawl, mi hing cih nak le zol dun nak thu lo lak thaw thong, mi hing lam ah le lei hum thu hilh dun nak mang in ngal lak pen la kha haw tuk hi”.

Kolose2:8J.B Phillip

“Ngal ling un mi hing cih nak, i mah san taih nak nei ngawl pa khat l e pa khat zol dun cih nak te mang in,kua mah in sal ah noh te bawl pah suh hen.Mah ti bang cih nak cu khrih lak pen kha ma hi.Mihing te van le lei lak lawh a um tu haw vang tei hilh nak pen a heng mi hi”.

7.Bible zoh ciang nak (commentary)te a cang thei tawp in mang in sial in.Mun tin kim pen zo in na bawm tu ze in.Mah na ven Bible zoh ciang nak laibu ten bible hi mun a lak theih tuk ngawl in mangmah le mangmah ngalling in.Bible cu pha no in sial in na, a hilh mi te cu bible tuah leng hniksak in na, thil pha hempoh cu kho zet in pom lo in hi.A son le leng haw mi thu pakhat bang in” Sahawk cu ei in na a mu vawk in, aak cik cu ei in na a nguh te cu vawk in”.

Hekkhath khristian pacang ten Pathian thu bible bang in khozet in dingtuk titu tam pi thei ing.Pathian theihciang theih nak tuk in a pualam aa bopnak a lak haw ngawl hang ngal sual leh cet haw hi.A pom dan haw (doctrine) vang a man bel mi zilh nak tin ti haw.Mah ti bang te cu ka lau zet mi ziaza nei tu a hih haw takmangbang zet ing.A masabel ah a venghawng uap in a zo uh ta le, mah tibang thinlung nei tu ten Pathian laksawng a hi mi kawhhran sung pen a zil tut e muniam, i mah sial haw ma hi.Pathian nadeh dan cu kaam tuah, lai tuah vang hi thei hi.Mahnaven a tha nem dan cu bang ten hi.Um tu pakhat le pakhat phialdun nak in hihen laibu sial tam nak ah vang hlawk nak tampi um hi.Mah tin na bawl tale lamzin pakhat bek zui nak, hih nuam bel nak in nang uk thei tuk ma hi.Mah mi cun a phun dadang ngaihsut nak pen le up mawh nak dadang lak pen luat tik tuk hi.

Um tu mino ten hawvang nun le bible theihnak tuah a dim mi, lamhuai tu, khihmuh tu neih pha hi. A muh tei nel aa thudot nak neih le haksat nak te hilhnak, cun theih nak ngeng tik in, hawvang lam khantoh nak ah tam pi bawm hi.

Theiciang tuk in a bawmtu santeh nak te cu pha no in ngan in.Haituk mang ti thei men ci mahnaven na hai tuk cu muanmawh um saw hi.

Um tu dang te tuah pakhat le pakhat thudong dun un na, mah ten a phi vang theih tum un.Caan ngeipi a phi ze in Pathian thu cung a hi tale Pathian in lamdang zet in a phi te pe tuk hi.

Mi pakhat nel ah phano in hilh thei tuk tian cung in a phi ze in bet in.Midang te pha no in na hilh thei ma tale nangmah vang thei ngangai ma tih nak hi.Veitam pi Pthian thu a sual zawng aa hilh can um hi, i tahum ti tale thuk zet in sua in, hilh a tum haw hang hi.

10.Na cun mi te midang tei nel ah hilh in.Mahtin na bawl tale cing le leng tuk ci a ma, midang te vang khang to haw tuk hi.

11.Ka sial mi zui tung tih mi tumtah nak tuah pathian thu sial un.Pathian thunung hi a hilh nuam mi cu ze in.Thungaih nak cu Hawvang thianglim hitaksa peng na hihi.

Hilh nak (doctrine) le tuanvo nadeh cu I tuk mah ten khen pah sin.Bible hi hilh mi te cu Pakhat nung pakhat a tuam aa koih mi hi kha haw ma hi.(Phip 2:6-8) cu Jesuh hi hih nak son mi thupi zet mi na hihi.Mahnaven hi mi bungcang in umtu ten, mai ang bek sial ngawl in midang ca dek saw tuk tih mi tuah peh dun in ngat mi na hihi.Dek tuk aa a hilh tu awnkam hi nung ah thupiak nak um le leng hi tin mi pakhat in son awng hi. Zui tu nei ngawl hilh nak (doctrine) cu dap in nunnak nei ngawl bang hi.Hi sung ah vangcung mi ai zawng tham tuk kaw tih cu midang tei el dun nak hita hen.Mah ti bang muanmawh nak thu hilh nak in hawvang nun cawm ma hi.

Bible hilhdan Phunthum

Leihum tawng te a zo uh ta le sialdan, ngat dan le zoh dan ti in thil phunthum cu thupi ah koih in hilh dun haw hi.Mahtibang bok in bible hilh nak, cunnak ah mang haw maw?

Sial dan

Um tu tam pi ten bible sial caan sangngawl in, bible tuah a pehdun mi (hrilhfiyah)Hilhciang nak laibu, awnkam zingzawi nak, mun le ngam sonciang nak, mitei sermon sial nak ah caantam saw mang haw hi.laibu sial cu pha em naven, mah tibang te cu a bawm tu fang haw poh hi.

Bible sial caan ngah ngengawl tu naa a dek tut e saw in bible a sial haw mi cu phano in thei ciang dedeuh saw haw hi.I ta hum titale a tu le tu a sial haw hang hi.

Bible a pat pe, pan a bo tian sial tuk in can tampi kul thei mennaven, sial khawng pha hi.Ai tibang a sial uh ten a hekkhat bungcang te cu hawvang thazaang ca tin caan piakbet kul hi.

Bible hi zingzawi le leng tuk mi khama hi. Bible na sial ten na theih nak ngeng bok tuk ama, theiciang dedeuh tuk ci. Dapno aa bible na sial can ten a man ngawl mi hilh nak te a um tuk ngawl nak in na huak mang pah si.

Ngat dan

Bible a sial uh ten bawl pen (or)khedan keng le leng in hi. Dap no aa um can ni ha, lai a ngat uh mi, a muh nak uh te a ngat uh kul hi. Mi hek khat tei bible cu a kul mi ngat nak tuk in laidal lawng te koih haw. Mi hek khat leh cun a theih haw mi, thu dot nak, thu hak sa, na sial mi thu dik te tuah a peh dun mi bung cang te ngat nak tuk tin, Bible zil lai bu tin a tuam no in koih haw. Na theih mi thil pha te na ngan ma a hi ta le na hai mi tam saw tuk hi. Na hai tuk ngawl nak in na theih mi te khi mi dang te hilh in hi.

Zoh ciang nak

A ngat uh mi le a sial uh mi te tih mi cu thu pi zet mi pathum nak hi. Ngaih sut kik nak tih vang in sam haw. Thu kam lun ah a bul pi a hi mi awn kam a hi mi Hebrew ah cun “ngai sung kik sal” tih mi hi sul lam cun Khui in an a hem sa an a eih kik leh bang in thil pa khat hum ah pha no ngai sung leh tih nak hi. Ni suah nak lam a um ngawl tu tei biak nak in nitum nak lam aa um mi um tu tei biak nak neh in a zuihaw nak pakhat cu ai kaw tita le nitum nak lam aa um tu ten a hawh haw nak ah hi hen, maw taw mawng nak ah hihe, innsang ah dai no aa a um can haw hi hen, kongka pua lam a hen haw ten bible sialngawl nak, sial bet hawngawl nak, ngaisung kik haw ngawl hang hi.

Luk 21:14 ah Jesuh in hi tin ti hi:”ka nung zui tu hih nak hang daan bang in hak sat nak a tawk haw ten ka tetti tin ai kaw ka ot tuk tin ngaih sut ma sa kul tuk ma hi tin son hi”.

Mah na ven Paul cun Timothy nel ah pha no ngai sung tuk in hilh hi. A son nuam mi cu, thil pa khakhat na bawl ten pha no in ngai sung tuk tih nak hi.

Um tu ten bible cun nak ah a bul pi a hi mi sialdan ,ngatdan le zoh dan te mang dan thiam ten a koh hran vang thek in khang to tuk tih cu ciang hi.

BIBLE CUN NAK AA A KUL BEL MI THIL TE

A hilh nak cekci aa leh dan

A hih nak cek ci laak le bawl cu bible hilh mi a thu pi zet mi daan pakhat na hi hi. Son nuam mi cu, na sial mi cu a son nuam mi na thei ta le a dang zeih toh pah sin. Jesuh in hi lei hum ah kum thawng khat uk leh tuk tin bible a tit a le, Jesuh in kum thawng khat sung uk leh tuk tin a hih nak bang in up kul hi. A hih nak bang in a son cu bible hi deih mi hi. Leh dan dang vang hawvang lam bek in le a tang thu bang um na hi hi. Thil buai pa khat cu ai hum titale hawvang hek in a let haw ten a koi ta man saw tih mi a theih theih khi hi.

Din mun le deh nak

Din mun le deh nak a khen uh ta le hih nak le thil um dan tin sam haw. A din mun uh cu Jesuh sung ah a um nak uh hi na hi hi. Deh nak tih mi cu ni sial a nun nak uh aa a zui uh mi le bawl mi na hi hi. (kolo 3:1) ah Jesuh tuah tho leh hung; mah mi cu a din mun uh na hi hi. Um tut e cu van lam thil zo tute hung hi. A hih nak uh le din mun uh cu a cang kim mi hi. A caan a kim lan sung khrih bang hi tuk in a khristian nun uh khan toh kul hi.

Tuan vo le nun can ziaza

Tuan vo le nun can ziaza hi dan lam nak cu a theih uh kul hi. Mi nem tu Johan cu profet te sang thu pi saw hi. Ai ta hum tita le a tuan vo a hi mi Jesuh hi mai tai (lam sialh sak tu) a hih hang hi. (luke 7:28). Mahnaven bulpak ziaza nun tlan nak ah profet te sang thu pi saw tih nuam nak kha ma hi. Mary cu bawi jesuh hi nu a hih bang in nu mei hem poh lak pen mui cu dong cuang na hi hi. (1k 1:28)

Mah na ven thu kam hlun nu mei te sang a ziaza mawi saw tih nak kha ma hi. Jesuh lei hum a um laih in pa tuan vo la tu a pathian uh cu ca pa Jesuh sang sung lawi saw hi. (Jn 14:48). Mahnaven a hih nak haw bang ve hi. Pathian pa khat na hi haw hi. Oh te luan tu Jesuh cu a din mun zam in oh tei nun pan tu hi tuk in lei hum ah tolh hi. (phil 2:7). Mahnaven Pathian a hih nak pai cuang ma hi. Ngam uk tu co zah te cu Pathian hi ten mi te haw hi. Son nuam saw mi cu a bul pak a nun nak haw tuah Pathian thei haw ma na ven a muh te vang pathian na dek tu haw hi.

Thubul pi sung aa bung

Bible a cun uh ten bung cang pa khat bek zo ngawl in a hum le a nuai aa a thu te a cun uh kul hi. Tehkip nak te zo teh nung.

“A khen dun uh ten bawi pan oh te um pih ta hen. (Gen 31:49) hi mi awn kam mal cu, a san aa a man le leng haw mi mui cu piak nak awn kam bang kha ma hi. Jacob le Laaban a khen dun haw tuk ten

a soal nak haute pakhat le pa khat a cek dun theih haw tuk ngawl hang,pa khat le pa khat a zol dun haw nak te cek sak tuk in Pathian a sam haw nak na hi hi.

(Is1:6)Na kee lek pen na lu bul tian a dam nak mun um ma hi.A pem mi,a dup mi le a keh mi ngeh in dim hi.Na mai vang som mi kha ma,ken(tuam)mi vang kha ma.Sii nawih mi vang kha ma.Mi hing ten phat nak a neih uh ngawl zia le a nawng kai huai zia son nak in a taang pi thu aa mang haw.Mahnaven Pathian in Judah tei nel ah a soal nak haw bang in,lim tuk in a piak mi hrem nak hang a luu haw pen a kee haw tian a him haw ngawl zia son nuam hi.Mah tin thuak hawna ven Judah mi ten nun sik nak nei cuang haw ma.

(Johan15:6) “A kawkoa hi hen, ka sung ah um ngawl mi cu,ca bit kak a ko vawk mi bang haw hi.Mahtibang a kak te cu khawm in mei ah vawk in kaang khawng hi”.Hibung cang in Jesuh tuah peh dun in ngah tam pi ngah tuk thu son hi.Nun pat nak thu kha ma hi.A ko te cu khawm khawm in Pathian in mei ah vawk tik nak kha ma hi,mi hing te saw in vawk hung hi.Jesuh tuah a peh dun le leng ngawl mi um tut e cu hi lei hum mi ten muh suam haw tih mi a son nuam mi hi.

(1kor2:9) “Mahnaven lai thiang lim in mi hing kua mah hi muh awng ngawl mi,co thei tuk hi tin kua mah hi ngaih sut bat ngawl mi,mah mi cu Pathian a mah deih tu tei ca in a tum tah mi hi”.ti hiVan ngam khiih muh tu bung cang cu na hi hi,Thu kham lun aa a theih awng haw ngawl mithu mam van ngam thu cu,khawh hran um laih aa a um mi nung zui te le profet ten thei tik haw zo,tin a son nuam mi hi.Van ngam a hen uh ten theih tuk mi hi ngawl in a tu vang “Pathian in haw vang thiang lim mang in hilh hi”tin a neu sawm khat nak ah Paul in son hi.

(1Kor15:29)”Mah tin a thi tu tei aiawh in tui nip nak a la tut e cu ai tin hi haw tuk kaw?A tum tah ham mi ai kaw?.Mi tei tih bang a this a te tho leh tik a hi haw ma ta cun ai ta hi pawl ten a thi mi tei ca tui nim nak a lak haw.Hi bungcang hi a thupi a la uh ta le umtu tei haksat thuak nak le thah a thuak haw nak thu son nuam hi.A thi mi tei ca thawh salnak a um ma ta cun, up nak hang thih a thuak tu tei ca,aiawh tuinim nak tin a la tu cu a mahlemah mualphoh dun hi.

(I Kor 13:5) “ up nak ah um ing, maw um ma ing kaw tih theihciang nak tuk in nangmuh le nangmuh cek dun un”. Jesuh khrih a sung uh ah um ngangai hi tin ti thei uh cim? A um ngangai ma ta cun na cekdun uh ten lawhsam mi hi tuk uh ci.Hi bungcang hi son nuam mi cu um tu a hih uh bang in a nunpat nak uh ah ei muh le ei muh up kho nak nei ing maw tih mi mah le mah zoh kik un tih nak na hihi.Paul cu hawvang lam aa a pa haw a hih bang in,Korin um tut e nun pat mi a hih haw theih nak tuk in, Jesuh a sung haw ah um tih mi in, Jesuh nungzui tu hih nak a lang tik nuam mi nak hihi.

(Galati 6:7)” Nangmah le nangmah zoldun pah suh un kua mamah in Pathian cu colhhel thei haw ma hi.Mihing cun a bawl mi bang in aat leh tuk hi” A thu bulpi a zo uh ta le Paul in um tu tei soal nak a son nuam mi hi ngawl in um tu tei ihciil zia son nuam hi.

(Fili 2:12) “ Ka it mi ka ngualcam te aw,noh tei nel ah ka um laih in ka thu na zui uh bang in le, mah mi sang thupi saw mi, noh tei nel ah ka um ngawl nung ten vang ka thu na zui tuk uh mi hi.Luatnak cangkim na ngah theih nak tuk uh in upat nak tuah dek le leng un”. Deh nak tuah nunpat nak ngah theih hi tin a son nuam nak kha ma hi.Lunglual nak a neih haw ngawl hang, Jesuh nuncan mawi zui in lunglual nak ngah theihnak tuk in zuam in, dek un tin a tih nak saw hi.

(II Pet 1:20) “ A kuakua hi hen bible thianglim sung aa profet tei thu son mi te thei tuk hi” Ai tin bible cu sonciang kaw tih mi a tih nuam nak kha ma hi, a ma sa bel a bible ngan tut e a son nuam mi na hihi.A masa bel aa bible ngan tu ten a mu bulpak in ngan haw ma hi, Mah naven hawvang thianglim lam huai nak bang son in ngan haw hi.

Baible cu a mah bible in son ciang dun hen.San teh nak in; (lk 14:26; Mtt 10:37) ah a thu sul lam son ciang hi.Huat nak tih mi cu “ teh kip nak” awnkam hi a ma a sullam cu it nak nei ngawl tih nak hi.

Britist aa thuson tu Stuart Briscoe cun bible cu a thu pi zia le a man bel cu cekpan bawl nak tangthu tuah na hilh hi.Veikhat ah pu tek pa cu uico le Laak tuah lam mawk no ah a hawh laih in, Mawtaw in khengkha a ma, a venghawng haw in luamsung ah cak khawng haw.Mah ticun Mawtaw mawngpa cu putek pan zungah tazacuai hi, mah naven mawtaw mawng tu pai sihnii cun nunnop nak nun nei awng tuk ma tin a lup nak haw pen putek pai nel ah mawtaw mawng pan ti hi tin ti hi.Putek pa cu thu dong het haw, sihnii pan mawng tu pa cu nangmah a kheenkak laih in, na nel ah hung a maw, pha deuh cim tin dong awng maw? Putek pan he tin don hi, a nun ah nun colhdam nak nei awng ma tin awn cim? Putek pan aw tin don hi, ka Ui le Laak tuah ka hawh laih tak in, mawtaw cu cakzet in hung a ma kei muh te a kheenkak hang luamsung ah cak khawng ung tin don hi.Mahten Mawtaw mawng tu pa cu meithal tuah tolh a ma, ka Ui co cu that hi, mah ten ka Laak um nak ah hawh leleu a ma a kee

mai ek tak that sak leleu hi, Dawl bel ten ka nel ah hung a ma nemcuam cim tin dong hi? Anun nak uh ah colh dam nun nei awng ma hung tin don ing tin ti hi.

Bible Awnkam

A man zet mi sonciang nak(Defination) na neih kul hi.Pathian thu hi a san son ciang tuk in leihum lam aa ngat mi lai Webster laibu te mang pah sin. A muanhuai mi bible bek mang in.Leihum dan aa a man dan haw tuah a kalh dun mi thil te mu tuk ci.Thuthup cu sonciang tuk hak zet, let tuk in hak zet thudot nak kha ma hi.Mahnaven a tu tian theih a hak zet mi thu te cu Pathian hilh khawng zo hi.

Tanglaih aa Pathian thuthiam John Bengel, German pai ngat mi laibu pakhat ah hi tin ngan hi” a kuakua hi hen bible sung aa awnkam kul (20) a theiciang tu cu bible a theiciang tu hi”. A tih mi awnkam kul (20) a muh theih uh ngawl tak ei muhno lem ngawn tuk hung tin ti pah sin hi.

(1) Sual tat nak

Thukham lun ah cun hi mi awnkam cu suallah nak, sual ngaihdam nak tih mi hi ngawl in, sualnak khuh tih nak na hi saw hi.Mah tin raithawi nak a bawl haw laih ngawl mihing, ngamsa le thil le ri te thianglim tik tih nak vang na hihi.Thukham thak aa awnkam kha ma hi.Khanthak a tu can ah cun Jesuh Khrih hi a piak dun nak thawng in Pathian le Mihing ten luallen nak nei haw tih nak hi.

(2) Tensa

“Leipi bawl laih ngawl in Pathian in um tut e teng hi.” A it nak sung ah mi thianglim le mawh nei tuk ngawl in teng zo hi’. (Efi 1:4) Hi hilh nak cu mihing lam hi deh theih, tih theih nak te cuai a khai thiam uh kul mi hi, mihing ten a kho mi thu bawhcat nak tuah Jesuh Khrih pom in a um kul tih nak na hihi.

(3) Up nak

A mah Jesuh Khrih le a thunung um, sihsan tih nak na hihi.Mahbek hi ngawl in up nak hi muitin mi tin tih theih bok hi.” Pathian in a mihing tei nel ah a piak mi kumkhaw up nak” (Jud1:3).

(4) Theih sa

Mihing,ngamsate le a hengtuk laih mi caante, abawl laih ngawl in thei sa tih nak hi.

(5) Ngaihdam nak

Sual hah nak le soal sal pen luattik tih nak hi.Pathian hi ngaihdam nak cu Jesuh Khrih,KalvariMual hum aa naa a deh mi hum ah seng hi.Misual te cu Jesuh ah a muan nak thawng in soal hah sak mi haw hi.Um tute;sual phuang in soal a sik haw ta le soal ngaidam nak co haw hi.

(6) Sun loih nak

Upat nak pai;bia tih nak hi.Pathian hi sunloih nak cu a cangkim nak hi.Um tu te cu thawhsal nak pumpi a co haw bek ten a cangkim mi hi haw tuk hi.

(7) Thu thang pha

Nunpat nak thuthang pha tih nak hi.Zal deuh a zo uh ta le thu kham thak sung thupi cangte son;khi muh hi.

(8) Hehpih nak

Pathian hi it nak co; mitmai ngah co tih nak hi.Thawnthong aa a piak mi na hi a ma; up nak tuah bek ngah theih mi na hihi.

(9) Thiam co nak

Mifel tin thiam co tik nak hi.Mihing ten Pathian phat nak, dik nak, fel nak te a theih bek ten,pathian cu adik mi, a fel mi tin a pom haw ten sualsik in thuthangtha a um haw ta le pathian in mah mi te cu midik,mifel tin thiam co tik hi.Thiam co nak cu hehpihnak, up nak, thisan huham le pathian hang ngah theih mi hi. Hehpih nak in tak ma nave hung co tik hi.Up nak tuah ngah theih mi na hihi. Jesuh in a thisan pia hi.Deh nak in thiam co a hih nak uh lang tik hi. Thosalnak in,pathian in Jesu hi naa deh a pom sak thu lang tik hi. Pathian cu thiam co tik tu hi.

(10) Daan;

Thukham hlun ahcun Pathian in mihing te daan nuaiah nungtik hi a zui thei haw mata le dantat nak thuak haw.Mihing te thu a ngaih haw bang in muicu ngah haw.Thukham thak hi dan cu, a hehpih nak hang nunpat a hi te, nun can pha no in a nun theih haw nak tuk in lamzin khih muh tu hi. Atu ah cun daantat tuk lau hang thu ngai hi ngawl in, it nak in thu ngai tuk in tik saw hi.

(11) Lemluat lu

Pathian in mihing tei ca bawngphat nak le bawng siat nak te tawk tuk in khawkhan sa hi.Umtu te cu a capa hi muimel kengtuk in lemluat sa hi haw hi.

(12) Thin dam tik

Capa Jesuhkhrih hi thawinak le, ngamsa thawi nak a piak mi in,. Piak nak hum ah Pathian a lung mui hang in, a hepih nak cu deh nak buah lang tik hi.

(13) Lual lem nak

Thil panih laklawh aa huatdun nak cu vawk in lem nak, deih nak bawl tih nak hi.Pathian le umtu te cun luallem nak neihaw zo.Aita hum titale ngal dun nak hi bul pi a hi mi sual cu ca pa Jesuh in vawk khawng zo hang luallem nak nei thei haw hi

(14) Taat nak (Sual pen tan).

Lei leh tih nak hi.Oh te cu Pathian bawlmi te hung hi.Sual hang in saih tan saal ah cang hung.Jesuh in man tam pi pia in tan leh zo in,a sung lawi zet mi a thi san buah in tan hi.

(15)Nun sih dun nak

Mun dang ah hek san,nung hek san,mah le mah sual nak pen,a thin lung put,a thil bawl mi pen,Pathian le Jesuh nel ah thin lung thek dun tih nak hi.Thin lung thek bek hi ngawl in a ngaih sut nak uh vang tel bok hi.Um ngawl in a mah le mah,Pathian ah a um ngawl zia,mi pai a hih nak,bawm tu nei ngawl a hih nak,muan san mi nei ngawl le heh pih nak a kul zia thei cop dun in sih nak a neih mi cu na hi hi.Nun sih nak tih mi cu mah le mah uang dun nak,duh ham nak te zam in Pathian bel tih nak hi.

(16) Mui cuu

A thi sa mi tak sa pen tho leh.Tak sa thawh leh nak a son nuam bel mi hi. Haw vang thawh leh nak kha ma hi.

(17) Fel nak

Sual le daan buah kalh dun in a pha mi le a man mi bawl tih nak hi.A Pathian uh cu a fel mi le a dik cang mi Pathian hi.Jesuh a um tu hem poh cu Pathian in a fel nak buah tuam hi .Mah mi cu Pathian hang a fel nak uhhi.Um tu na hih nak pe pan mawi le fel no aa um tuk mi hi.Mah mi cu deh nak hang fel nak na hi hi.

(18) Nun pat nak

Sual, thu khen nak, thawng in,tuuk siat nak pen luan tih nak hi.Nun pat nak tih mi awn cang cu haw vang nun pat nak ah mang tu tampi hung hi.Mahnaven a nuai lam le ahuum lam aa zil in a sullam cu thek thei in,dang lam thei hi.

(19) Thiang lim nak

A tuam no aa um tih nak hi.Jesuh cu thinglamteh a naa deh nakah a mah le mah ti thiang dun hi.Um tut e vang haw vang thiang lim in lei hum hih nak (din mun sang)ca in a tuam no in koih hi.Um tut e cu a piang thak ni haw pen pan Pathian ca tin hi lei hum pen a tuam no in um haw zo hi.Mah tak um tut e ni sial a nun nak haw ah hi lei hum pen a tuam no in a nun theih uh kul hi.Van a hen uh bek ten mi cang kim mi ,le thiang lim nak ngah haw tuk hi.Nun nak a nei ngawl tut e vang Pathian ca tin a zuam sak uh kul hi.

(20) Sual

Pathian hi cang kim nak cu ngaih sut nak,ot nak, deh nak te hin a min sia tik hi.Sual tih mi cu daan nei ngawl,a man ngawl mi bawl le pha tin thei leng na ven bawl ngawl khi na hi hi.

BIBLE ZIL NAK AH KAL SUAN DAN

Kal suan nak 1 :Zoh ma sak nak

Oh tei nel pen hek khat cu thu khen nak zung ah a tel awng te vang hi thei men uh ci.Mi tam saw cun T.V sung aa thu a khen tu tei thu khen dan le thu dot dan te zo awng tuk in um ing Buai nak in mi thin lung la zet hi.Mi hek khat cu up huai zet in awn thiam haw.A muh awng haw ngawl mi hum ah mu ing tin a ti dun haw ngawl bang in,a muh haw mi,a tawh haw mi a son haw ten vang,a muh haw mi bang kek in le fel zet no in son haw.A hek khat tetti te cu a up tak ngawl zia theih theih zet hi.

Oh tei lak pen mi hek khat cu Federal Bureau of Investication hi bawl mi tian,cun nak ah ai ti zah tak in thil min sin thei tung kaw tin camibuai phi awng bel tuk ci tin um ing hi.Zuk nung (zatka,baisikup)buah tui sung aa a cang mi bawl siat nak thil te buah peh dun in thu dot nak te ka phi ten maat tam pi ngah tuk in um dun hung.Mihing te sang a cuang cung in a bawl thei uh ma ta le,khen thum khen khen khat bek phi thei ma hung maw.Nu mei nui thawng khuk mi a zaawng cu ai zaawng kaw?Nu mei nui thawng cu mah mi zaawng hi thei men hung.Mahnaven nu mei nun thawng i mah nei ma hi.F B I cun nak ah a tel awng tu cun a veng hawng a hi ngawl ta vang a tam saw phi thei tuk hi.

Pathian thu a cun uh laih in,thin lung muan mawh nak te tel tuk ngawl in a kil khawi dun uh kul hi.Mahnaven mi te a hilh leh nak uh ah mang tuk ma tih nak kha ma hi.Ka cun mi bang hi maw tin

buai ngawl in a son nuam mi a theih ciang theih nak tuk in a thin lung ngaih sut nak akil khawi uh kul hi.

Na cun lih laih bang in nang mah le nang mah thu dot dun nak, na neih tuk mi te cu aa nuai lam aa bang in nei in hi.

(a) A bul pat nak aa a taang mi thu dot nak
Ai mi kaw thu bul pi

A son uh bang in, bung cang pa khat bek ca in a zing zoi uh ta le a man ngawl mi zing zoi nak hi. Bung cang pa khat bek hi naven Bible hi son nuam mi huap khawng tu thu thang pha bung cang tam pi um hi Martin Luther in teh kip nak a lak mi pa khat cu (Jn3:16) na hi hi. Ai ai a hi ta vang daan bang a zil uh mi Bible te cu a ngan tu le lai a dong tut e tin a khen thiam uh kul hi. Biak nak lam aa huai tu tam pi in nun pat mi hi tuk in tui nip nak lak kul hi tin a hilh tu ten Johan3:5 cu sih san haw hi. Thu ngai in hi bung cang hi son nuam mi cu a nuai lam aa bang in hi.:-

“Jesuh in “thu ngai in son ing: a kua kaw hi hen tui le haw vang tuah hin sal a hi ma ta cun Pathian uk nak ah tum thei haw tuk ma”.

A thu bul pi a zo uh ta le Jesuh in um tu tei lak mi tui nip nak a son nuam mi kha ma hi. Itahum tit a le Khristian tei kawhhran a muh haw laih ngawl (pentecos) ni ah Jesuh in Judah mi phun huai tu painel aa a hilh mi awn cang kam mal na hi hi. Mah ten Judah mi ten a biak nak haw aa a lut tut e cu tui nip nak pe haw tih cu mahnaven Niko dimas cu Judah biak nak sung ah a tum thak mi kha ma hi. A mah cu Judah mi phun hi a ma Israel mi te hilh tu tin sam mi na hihi.

Midang ten, Bawipa takeih a man haw ten Jesuh taksa le thisan ei le in hung tin up nak, ngaisut nak cu man hi tin a lak nuam haw tak John 6 sung aa Jesuh hi awn kam cu na mang haw. A kua tei nel ah Jesuh in hi thu cu son kaw? Hi mi (Bawipa takeih) hilh nak a um laih ngawl, nungzui te a ten laih ngawl, Kaparnaum khau, Sinakok aa a um mi Judah mi te, a mah a dodal tu tei nel ah a son mi na hihi. Mah ten, mahmi awnkam cu tisa lam sang ngawl in hawvang lam ca la tuk in a neu 63 ah son hi, “Nohte nel aa ka sonmi awnkammal te cu hawvang hi a ma nunnak vang na hihi.

(b) Dot tuk mi thu dot nak

Ka dot mi thudotnak te cua baih mi le a niam mi ngeh hi. Mah mi thudot nak te cu tawngah cungzo thei men na ve hung, hai zo thei men hung hi.

*Thudot nak 1. A kua nge?

Na ten mi bungcang te cu sial in hi . A com mi pakhatkhat cu teng in hi. A kon ngankaw? A koi ca ngat mi kaw? A koi ot kaw? A kua kaw a cangvai tu? a kua te son nuam kaw?

*Thudot nak 2 ai mi kaw?

Ai mi nge thil a cang mi? ai tibang laingat dan kaw? A sonnuam mi ai kaw? Tangthu hi maw? Hilh mi hi maw? A hengtuk laih mi caan a son nuam mi hi maw? Ai mi kaw a din mun? Ai son nuam kaw? Ai mikaw a tumtah mi? Hi te cu a ngaihsut zet uh kul hi.

*Thudot nak 3 Aituk ten?

Hi bungcang hi ai tuk aa thil cang mi kaw, a liam sa mi caan ah maw, a tu ah, maw a hengtuk laih mi caan ah tuk nem tim? Israel ngam din laih ngawl aa thilcang mi maw? Um tu tei san aa cang mi thil te nemtim? Mailam caan a son nuam nak nem tim? A hengtuk laih mi vanngam thu hi nem tim?

*Thudot nak 4 Ai lai mun ah?

Israel mipi tei nellawn ah a um haw laih in maw? Jerusalem pen a cang mi thil te maw? Maw Babylon pen cang mi te nge? a heng tuk laih mi caan aah heng tuk mi nge? Mun le ngam cu tangthu zingzawi tu tei ca a thu pi zet mi na hihi. Thu khen tu tei dot le leng mi pakhat cu “ Thu buai laih in i laitawk ah um kam” tih mi na hihi.

*Thudot nak 5 Ai tin?

Mah mi bungcang khi ai tin a piang mi nge? It nak hang maw? Dodun nak hang maw/Dodal nak hang maw? Bawl him mi maw? Pathian a tel hang maw?

*Thudot nak 6 Aita kaw?

Ai ta kaw tih a theih nung uh ten, Bible a cuun uh mi te zohciang, minsin, dinmun sang ngawl a tih nuam mi ciang tik tuk in a cang thei mi thula te cu lem pepel tuk hi. Veikhat veinih cu ai ta kaw tih cu ciang zet in lang ama, Pathian hi sonsa a hih bang in, Mah mi cu a liamsa mi aa thil cang mi te a hih hang hi.

Tu ah cun Gal 1 nak mang in thudot nak nei tuk hung hi.

Akua kaw? Paul hi ngat mi hi a ma, Galati um tu tei nel aa a ngat mi na hihi.

#Ai mi kaw? Paul cu ngaihsut hak in mangbang zet hi, aita hum tita le a man ngawl mi thuthangsia a ngaih haw hang.

#Ai tuk ten? Kohhran dinnung ngeican ngawl ah Paul in a mu ca thuthangpha hihl nuam hi.
#Ailaih tawk ah? Bible nungram aa ngam zuk (or) bible ngam zuk te a zo uh ta le Galati cu Asia
ngam laizaang ah um hi. Hi lai a ngat ten Paul cu i lai ah um kaw tih mi bible in son ma hi.
#Ai tin? Galati um tut e a tu le tu thek dun haw tih mi thu Paul lak ah heng hi. A thinlung haw
munkhat ngawl hang mangbang zet hi.
#Ai ta kaw? Thilsual do kul hang, Apostle te bang in thu neihnak a neih zia le a son mi
thuthangpha humhim kul hang hi.

Kalsuan nak 2: A sullam sonciang nak

Suan nak pakhat nak sung aa a son mi bungcang te, minsin nak na hi a ma, Kalsuannak pa nih
nak ah cun a son nuam mi aikaw tih mi zoh ciang nak na hihi. Veikhat nih cu baihno le a ciangzet
hang, a sullam zoh kul ma hi. Na lung lut mi thula a hih bang in na bawl ta cun thu haksu um awng tuk
ma hi.

Khristian venghawng awndiak in a sullam lak dan a bangve mi bible cang khat zo teh nung.

(I Pet 5: 7) ah Peta in hi tin son hi” na ngaihsut hak nak uh te cu a ma lak ah hen un, ai ta hum
tit a le a mah cu nangmuh ngaihsak tu hi tih mi a son nuam nak cu ciangzet hi”. A hak sat nak uh
venghawng pathian nel ah a het uh kul hi. I ta hum tit a le a mah cu ei muh bawm tu hi. Bible dang vang
zo nuam bel tuk hi (Care) ngaihsut hak nak; Sungsak nak tih mi nawnkam mal cu KJV le NKJV bible
tei pu pa dan bang a manhaw mi awn na hihi. 1576 ah William Jyndale hi suah mi a masa bel mikaang
awn aa ngat mi thukham thak ah vang hi mi awncang kammal cu mang haw.

Thinlung tak in hi na zo ditdet ta leawn bulpi a hi mi Greek awn ah cun “ Care” tih mi awnkam
panih a bang ve dun ngawl zia mu tuk ci. Mikaang bible cun ngaihsut hak nak tih mi le sunsak nak tih
mi awnkam cang “care” cu na mang haw hi. A masa “ Care” a hi ngawl lam aa man mi hi a
ma” ngaihsut hak nak”, mangbang tih nak hi. Greek awn kam cu “ merinna” tin na hi hi.” cares” tih mi
awn kam cu greek “ Verb “ (Melo) Bawl tu, son tu) hi a ma mi pakhat hum ah ngaihven nak thil
pakhat hum ah ngaihven tih nak hi. Mah tak Pita in ngaihsut hak nak a hi mi “care” le sunsak nak a hi
mi “ care” panih lak lawh aa danglam nak a deih mi hi. America pen van puak nak haw vanzuang pi
tuah mun tin kim ah thil cun tam pi tuah, sunsak nak tuah kuat le leng haw tih mi pen, Ngaldi veinih
nak celh tian a nung tu Europ ngam aa mi upa tampi ten “care” tih mi cu thei ciang zet haw tuk hi.

A humlam aa a zoh uh mi in a sullam sonciang nak khantoh nak pe tuk hi. Mah naven a son
nuam mi cu ciangzet hi. Reformation san laih aa Pathian thu hang thah a thuk tu William Tynable hi
ten mi awnkam na hi a ma KJV bible sung aa bang kek in mang hi.

Hisang ngawl hak saw mi bungcang a el dun le leng haw micu” care “ (thincawl tik ngawl mi)
tih mi awnkam cu a tih mi bang kek aa lak pha hi. Tehkip nak innunpat nak cu hehpih nak le up nak
tuah bek in hi tih mi a el tut e cu, hi ti bang ciang zet a hihl uh tenhi mi cu nang mu dan hi tin ti haw
tuk hi.

Vannam kai tuk cun dawm no bek deh nak kul hi tin a hihl tu biak nak ten a valngeh in son
haw. Mah mi te cu (Efi 2:8) bang in “ heh pih nak hang up nak in “ nunpat mi hi hung tin a hihl mi
bible cang cu tampi la in a phuphun in son haw.

Khristian san aa a bang ve ngawl mi thil te a hen nak cu, a sullam maideih nak bang la in son
hang hi, a haksu mi bungcang te hang kha ma hi. Sankhat nung sankhat a man haw mi kawhhran haw
dan a haw nuam haw ngawl hang a piang mi thil ngeh na hi saw hi.

Tehkip nak in Reformation san (1560) laih in Martin Luther cun bible hi ciangzet aa son mi, a
khamngawl mi, puancual, phazawngden te cu bawl ta vang sual ma , poima tin ngaihsut nak nei
hi. Mah naven John Calvin cun bible hi ngat ngawl mi, a ciangngawl mi te cu vawkkhawng nuam
hi. Mai kee hum aa a ding tu kohhran cu i tuk mah ten ngam pi hi kohhran ah cang thei tuk ma naven,
mah mi kohhran te cu mi nawksak tu bul pi hi haw hi. Mah mi te cun naupang te tuinip nak le ngam pi
hi kohhran pakhat bek din tuk tih mi a do tut e hi haw hi. Baptist, Methodist, bible kohhran le U nau
kohhran tin a theih uh mi te vang, mai kohhran hum aa ding tu hawvang ca te hi haw hi.

Bible cung le zingzawi cu i zah tak in up a kul zia le a hak zia cu tehkip tuk in lak theihngawl
mi el dun nak piang tik tu bungcang te zo hih nung.

Pita in a nel ah” na veng hawng un na sual nak uh zamsan ten un na Jesuh Khrih min in tuinip
nak la un; ti cun sualngaidam mi hi tuk uh ci a ma, Pathian laksawng Hawvang thianglim ngah tuk uh
ci (Att 2:3-8).

A koi nel ah Pita hi son mi kaw tih mi a theih ma sak uh kul hi. Judah mi te, Israel tei nel ah a
son mi hi. Vs 14,22. Zentel um tu tei nel aa a son mi kha ma hi. Mah naven piangthak ngawl Judah tei

nel ah a son mi hi. A ma sa bel a son mi cu “Sik dun un” tih mi awnkam na hihi. Ai mi kaw a sikdun haw tuk mi? A taangpi thu in a soal nak hempoh haw pen na hihi. Mah naven Pita hi son nuam mi cu a dang hi. Thinglamteh hum aa a khet haw mi, a bawl soal nak haw te a son nuam mi hi. Cang 23 le 36 in ciangzet son hi.

“Pathian khawkhan nak bang in kutsung haw ah Jesuh a piak tuk thu a sonham nak na hi saw hi. Mi soal tei tik bang in Jesuh cu thinglamteh hum ah khen in that uh ci” cang 23.

“Israel mi pawl, thinglamteh hum aa na thah uh mi Jesuh cu, pathian in Bawipa le Messiah ah bawl zo hi, tih mi na theih ten tuk uh in kul hihim hi” cang 36 tin ti hi.

A sik dun ceng haw ten Pita nel ah ai bawl kul laih kaw tin dong haw. Khrih min in tuinip kul hi tin ti hi. Khristian tei tui nip nak bang in, nip kul bok uh ci tih nak hi. A thil bawl mi cun mipi mai ah mah le mah Khrih tuah pehdun zo tih nak hi, ti cun a mah cu Khrih that tu hih nak nei ma zo hi.

Tuinip nak a co haw mi hang, sualngaih dam nak na um hi. Judah mi tei nel ah bek tuinim un na, na soal nak uh ngaih dam hi tuk hi tin son na hihi. A muh zo uh bang in, hi bungcang in a soal nak haw a tih mi cu Jesuh hum aa a bawl haw mi thil soal na lak nuam hi. Tuinip nak a co haw mi in, man phat ngawl nak pen a muh le muh pan dun haw hi cang 40. Jesuh a thah haw hang soal a nei mi ngam le naam pen a tuam no in um haw tih nak na hihi (Mtt 27:25).

Tui nip nak in a hawvang haw luat tik cuang ma hi. Mahnaven Jesuh thih nak tuah pehdun in, thih nak tuah a bang ve mi a soal haw pen luat tik na hi haw hi. Nun sik nak nei in a mah Jesuh a up haw bek ten a hawvang haw cu luat tik na hi tuk hi. Bible hi tik mi vang na hihi. A tuinip haw nak in Judah te a soal nak bulpi haw pen la a ma khristian tei keebul ah koih hi.

“Soal ngaidam nak ca” hi awnkam hi suallm cu son ciang dan phunkhat um laih hi. A soal nak haw ngaihdam a hih hang tuinip nak la un tin tha a piak nuam nak vang hi thei hi. Soal sik nak a neih hang up nak tuah bawl hi tih cu sobet kul ma zo hi. A soal nak haw cuvawk sak zo hi. Hi mi hang tuinip nak co tuk in ngen hi. Tuinip nak cun a sung haw aa um mi lang tik hi.

“Hawvang thianglim hi laksawng co tuk ci”. Hi Judah mi ten um in a soal haw te a sih haw bek ten a thek dun mi hi haw hi. Mi pi mai ah Messiah hi ta hung hi tin tui nip nak a lak bek ten hawvang thianglim vang cen cih haw hi.

Kal suan nak 3: Mandan

Nacun mi te ai ti bang mang tuk tih cu a thupi bel mi le dawl tab el zoh tuk mi na hihi. Bible in ai son nuam kaw tih mi ngal ling zet no in a zoh uh kul hi. A sullam ciang tik tuk cu a naa uh hi a ma, a san cu a zeik tuk uh mi le leng hi.

A muh zo uh bang in bible cun nak tih mi cu, mitam pi ten, thuhak sa khum nak tin sam haw. Bible phunli, phunnga hawng a sial ceng uh ten a thupi bel zo ma sa ngawl in ai mi heng a son nuam tin ti haw. Mahnaven hi mi bungcang in ka ca ai phat nem nak um tuk kaw tin, man tuk mi na hi saw hi. Mah tin a mang uh ma ta le bible cun nak tih mi cu a huak uh san teh nak men in na tawp thei hi.

Bible sung aa a muh uh mi hekkhat cu a nun nak uh ah man theih ngawl mi vang um hi. Tehkip nak in Israel pacang hempoh cu a puai ni haw ten pathian mai ahkumkhat ah vei thum lang tuk in thu piak mi na hi haw hi. Mahnaven oh ten bawl in mang thei ma hung hi. Mahnaven hi thupiak mi mang in khristian ten a biak inn haw dai thangngawl no aa mang thei tuk in thazaang piak nak na hihi. Mahten a son uh bang in “Bawi Jesuh cu um in, mahten mi luat hi tuk ci, a bawl uh ma laih ta le, a bawl uh kul mi hi. Tuinip nak na co ma laih ta le, thukham thak hi tik mi cu khaw ma no aa zui thei cu pha hi. Mah ten Jesuh in a mah phawk le leng tuk in bawipa tak eih mang un, bawl un a tit a le, oh ten a bawl le leng tuk uh mi hi (I Kor 11:2).

Na awn kam uh ngalling un, thupiak mi te pha no aa zui theih nak tuk in, A kum khua in ngei thei men hi. Mahnaven (James 3:1-12 sung ah aa a thupi mi cu munkhatkhat pen a man pat tuk uh mi hi.

Nang mah no, na zingzawi celh ten, midang tei nel aa bible na cun celh ten maw, thu na son celh ten maw, calungpi hum (or) lai bu sung aa man dan na ngat mi te cun bawm leh tuk a ma, mi tei ca thazaang phazet ah cang tuk hi.

Thu Pi cang Ngangai

Tehkip nak awnkam

Bible cu a hih nak bang in sonciang tuk tin ot lih sang ngawl in, a kel no aa asan, sullam ze in theih tum en phasaw hi. Hi a tih nak san uh vang tehkip nak buah ngeh a son theih haw hang hi. A muh ten a son haw bang kek in kalsuan awng haw ma hi. Mah naven a son nuam mi te cu a man mi ngeh hi. Saam laibu sung ah thingkung ten kut baibeng haw tin um hi. Thingkung ten kut ngangai nei ma hi tih cu thei hung. Thingkak, thing ceh te lual zet aa a um haw nak in Pathian bawl mi a kut ngiah te n thangphat haw a tih nuam nak hi. Hing silsial no in, phia seseih no in a um haw nak te cu baibeng haw tin a tehkip nuam nak na hihi.

Simile(nui) "bang" "bang in" tih mi awn kamcang mang in thil pa khat cu a dang pa khat buah tehkip nak in man mi na hi hi. "A mit cu mei alh bang" Thup 1:14 tih nak hi.

Meta-phor- Tehkip nak cu mahnaven "Bang" "bang in" tih mi awn cang mang ngawl ta vang a son nuam mi lang tik theimi awnkam hi. "Hi mi (moh) cu a tak sa hi" (Mtt 26:26).

Metonymy- Thil pa khat cu a peh dun mi thil pakhat ai in mang tih nak hi, (I Kor 11:26) sung aa khuat tih mi in a sung aa um mi thil khi son nuam hi. (Kolo 3:5,8,9) sung aa hi lei hum aa a um mi na taksa pumpi uh, kut le kee tih mi pumpi hi bawl mi sual te son nuam hi.

Hyperbole- "a valthau aa son" lamzin dang ah pui mi a hih ngawl nak tuk in a valthau a son, cing le leng tuk in polh le hilh tih nak hi. Ho tu mitcaw paw! Na innsung uh aa tho cu haap nave uh cin, Kaluak lalam hem uh ci.

Parable- "Neih mi tangthu com no" a thu ngangai mi thu, phuahcop mi a hi ta vang, son nuam mi nei hi. Veikhat nih cu a son nuam mi pakhat bek nei hi. A thei nuam tu ngangai tu tei ca theih theih tuk in Jesuh in tehkip nak tangthu com no te na mang hi. Mahnaven a ngai thawthawng tu hi ca cun man nei cuang ma hi.

Allegory- Tehkip nak tangthu

Parable (a sullam nei mi tangthu com no) bang ve haw naven a thu la dawm no sau saw deuh hi. A san nei mi tangthu com bang naven cipcial zet in son kul ma hi. Hehpih nak le daan lawi theih ma tih mi son nak ah Paul in Abraham thu cu tehkip nak in mang hi. (Kal 4:21-31) John Bunyan hi ngat mi "Pilgrim's Progree" cu a sau deuh mi tehkip nak tangthu hi a ma, mah mi cun saihtan uk nak ngam pen sui khawpi tian khualzin tu (mi piangthak ngawl) te a son nuam mi hi.

Parallelism: "a bang ve mi panih a lual a son (or) la " tih nak hi.

Van aa Pathian sunloih nak cu son a ma, thil a bawl mi ten a kut sunglang tik hi (saam 19:1). Pathian hi naven phunnih in lang tik hi. Hebrew lai ngan tu tei dei zet mi laingat dan na hihi.

Irony: "Leh lo in son" a hih nak bang son ngawl in, awnkam dang mang in thudang son haw. Mah ti bang te cu nuhsuak thong, sawisel nak buah a dim mi awnkam tena hihi. (II Kor 11:8) sungah Paul in tin son hi " Noh tei nel ah naa ka deh lai in kawhhran dangdang ten zo haw. Nangmuh bawm tuk in a thil haw long ing ti tuk hung maw.

Synccdoche- Thil pakhat, a hekkhat cu mizapi ca mang (or) a venghawng thil pakhat ca in mang khawng tih nak hi." ...Nang cu lei vut " (Gen 3:19) Rom ngam sung aa min cazin la tuk in thipia (Lk 2:1) tih nak hi.

Hebrew sialdan ah cun nazi 24 Onah tih mi cu pakhat tih nak hi, mah ten hi mi hi hekkhat no vang Onah pakhat tin sial leng haw. Jesuh khansung ah nithum le zan thum um hi tih cu, hi mi ni sial dan in son ciang hi. Jesuh cu khansung ah ni nga ni nihek, ni luk ni le nipi ni nihek bek um naven a hum lam aa sial dan in son ciang zet hi.

Zoh teh tuk mi (Liim)

"Typology" tih mi awnkam cu Greek awn hi a ma " Lypos" pen hung mi hi. Mah mi hi sullam cu cettuah lial mi zuk, lai, pungsan te na hihi. A son ciang tuk uh ta le, "Phun" ziaza bang ve mi phun, thil li (or) mihing santeh nak ah, (Kor 10:11) a zo uh ta le mu thei tuk hung hi. Thukham lun aa Israel tei thuk mi te cu thukham thak aa um tu tei hawvang thu dik hilh nak ah tehkip nak tuk aa ngat saa na hihi.

Pungsan (or) zuk, thil, mihing tih mi cu Malkhizadek hi Kanaan ngam aa puan buuk sung aa a man haw mi thil te bang hi. Tehkip nak zo ten nung:

Noah Lawng: Tuihum aa a um mi cun Jesuh Khrih Kavali thih nak cu na son nuam hi. Lawng sung aa a um tut e cu luatnak a ngah haw bang in Jesuh Khrih sung aa a um tut e cu him no in um haw hi (I Pit 3:18-22).

Malkhizadek: “ Nang(Jesuh) cu Malkhizadek pui thiam hih nak bang in kumkhua pui thiam hi tuk ci (Heb 7:17).

Moses: “ Bawipa na Pathian cun nang ma Unau sung pen keimah bang profet piang tik tuk a ma, mahmi thu cu ngai saw un”(Daan 18:15).

Kal tan puai: “ kaltan puai ca a hi mi Khrih cu raithawi nak ahpiak na hihi... (I Kor 5:7).

Puithiam: “ Pathian khunnak sunglawi taklam ah khung thei tu puithiam sang nei hung...” (Heb 8:1).

Biakpiak nak: “ van hum aa a um mi thil a cun cop haw mi te cu, mahti bang in tatciang kul haw hi. Mahnaven vanhum aa a um tu vang in thawinak pha dedeuh nei kul hi.

Puan zaak: “ Puanzaak sung pen..., mah mi puan cu a ma taksa pum na hihi (Heb 9:20).

Puan inn: “ Mah mi thu cu mihing cang a ma ei mu laklawh ah um hi...” (Jn 1:14)

Manna: “ Jesuh keimah cu vanhum pen a hung mi a nungmi sang (moh) nung ing” (Jn 6:50) tin ti hi.

Suangpi: “ a venghawng haw in hawvang tuidai phunkhat in haw.A nel haw aa a tel lelung in hawvang suangpi pen tui in haw a ma,Mah mi suangpi cu Khrih na hihi.

Ngul: “ Moses in nellawn ah ngolh hum ah dal ngul a taak bang bok in mi capa vang taak hi tuk hi” (Jn 3:14).

Joseph: Jacob hi capa,Mary hi pasal kha ngawl).Jesuh Khrih hi liim ti awng ma naven, Ada Harbarshon le Arthur Pink cun a mu panih kal lak ah a bangve mi 100 sang tamsaw um hi tin ti haw. Hi mi in bible sung aa liim, zothim tuk in liim te ze suaktuk in tha na pia hi.

Ai ai a hi tavang, ai ti bang zoteh liim cu cangkim ti um thei ma hi.

Thil pialh tuk mi panih um hi.Pakhat nak cu a hum aa a son zo uh mi bang te bek pom.A panih nak ah, zoh tuk mi liim bek ngaisung, mun tih kim ah ze nak te na hihi.

Liim hi hum ah pomdan(Doctrine) koih ma en pha hi.Veitam pi cu tehkip nak tuah in, profet tei son nuam mi son ciang nak ah man mi hi na ven, mah mi te cu pomdan (doctrine) hi bul pi kha ma hi.

Bible sung aa Minsin nak

Israel son teh nak in Ngam (or) leihum tin mantam bel hi.leihum thil man nei mi ten Israel son teh nuam bel tuk tin ngaihsut nak um hi.Mah mi ca in (Israel) ah Bawipa cu a neih mi hempo suak in lo ngam cu lei hi.(Mtt 13: 44). Kiosa pakhat leitung pen tuk hi(Thup 13:11)tih mi cu ni dawltu bel lam ten Israel ngam pen thu nei zet mi uk tu (profet sual) suak tuk hi theih mi na hihi.

Tuipi thuahtum in Zentel te son nuam bel tuk.Tuipi thuahtum pen a maan nei mi suangmaan pha ngah theih hi(Mtt 13:47).Mah mi te cun Khrih hi mo hi mi Zentel te na son nuam hi.Kiosa pakhat cu tuipithuahtum sung pen tuk hi(Thup 13:1) tih mi in, tungding leh tuk hi tin Rom ngam uk tu le Zentel uk tut e son nuam mi hi.

Ezip in hi lei hum pi le a sung aa um mi te, nopcen nak le milim biak nak ten a lak nuam hi.

Kanna cu vanngam kha ma hi.Mahnaven Khrih hang vanngam heng tu tuk tih mi son nuam hi.Kanna ah cun do dun nak um hi, van ngam ah cun um ma hi.

Ngal lin tuk mi: a zoh sa uh mi minsin nak te cu bible ah a muh uh sial ten a hum lam aa a man uh bang in man theih tuk ma hi.

Bible nambat pawl te

Bible sung aa nambat ten sullam nei khawng haw hi.mun dadang aa a man dan haw te zo in a son nuam mi theihtheih hi.

Nambat “1” Hi mi in “ a cuangcung aa phabel” thu neih nak bel nei tu, bawi bel tih mi son nuam hi.An eih nak cu New York ah cun nambat “1” tin ti haw.Pathian pakhat bek a hih nak cu “ Shema” tih mi Hebrew lai ah muh theih hi.Mah mi cu “ thei, thei un” tih nak hi.Maw Israel mite , pha no ngai un! Bawipa a mah bek cu a Pathain uh hi” (Daan 6:4).A heng tuk laih mi siangpahrang uk nak ngam a son haw mi cun” mah mi ni ah cun...Pathian pakhat, a mim vang pakhat bek tuk hi”.

Nambat “2” hi mi in thil pakhat a heng mi khi thu ngai hi tin pom (Nemhnget)tih nak na hihi.Mi pakhat sual not theih nak tuk in, theihpih tu pakhat bek cun tawk ma laih hi, dawm bel panih a um kul hi(daan 19:15).

Nambat “3”Hi mi cun thum kom Pathian a hih nak,a cang kim nak te son nuam hi.Pa,ca pa le haw vang thiang lim min in (Mtt28:19).

Nambat"4"Lei hum pum pi san teh nak aa man mi na hi hi.Thu thang pha pa li,lei pi kil li pen,thil pa li(Jer49:36)le (Thup20:8).Lei pi uk tu zential mi muh sak nak aa man mi pawpi pa li(Dan7:3):

Nambat "5"Hi mi in mi hing tei cah ngawl nak, mi dang lin san nak te son nuam hi .Nung zui tu ten mi hing thawng nga an cawm nak ah sang pa nga bek bawm thei haw(Jn6:9).(Mtt25:2) sung ah a sil mi khang lai him pa nga le a cip mi khang lai him pa nga um haw,mah ten Pathian nel aa a neih uh mi le a ta vuan uh te son nuam hi.

Nambat"6"Hi nambat cun cang kim a hi mi nambat sa lih nak sang ngawl pakhat a dawm saw mi nambat hi.Goliath cu dongluk le khap khat sang mi na hi hi;Jew mi ten a muh le muh thianglim nak tuk in tui bel paluk nei haw(Jn2:6).Tehkip nak tuk phabel cu thuphuan sang aa pawpi nambat "666"cu na hi hi."6"cu mi hing nambat na hi hi.mi hing cu Pathian mai ah a sual haw hang thiang lim haw ma hi.

Nambat"7"Hi mi in cang kim taang kim tih nak na hi hi.Pathian cu ni luk sung na dek a ma ni sa lih ni ah cawl hi.Sual thawi nak a bawl haw ten Bawipai mai ah thi san veisa lih theh haw(Phi4:6,17).Mtt13 ah bawi Jesuh in teh kip nak sa lih buah van cung uk nak thu son hi.Thup2-3ah kohhran sa lih mang in a tu kohhran can son hi.

Nambat"8"Hi mi in pat nak a pat pe pan leh nak son nuam hi.Tui hau tung ceng nung ten mihing "8"hi lei hum mi pung tik haw .Judah daan ah nau pang no cu ni 8 ni ten vun lek talh haw hi.Jesuh vang ni 8 nak ten a pian zia za thek hi(Lk9:28)Ni liat ni ten tho leh hi.Pathian ni ni pi ni cu ni liat ni hi a ma ni ma sa bel ni na hi hi.Greek ah cun nambat peh dun in Jesuh (Iesous)min cu 888 loli bet haw.

Nambat"10"Hi mi in mi hing ta vuan son nuam hi.Thukham sawm khat,hawh nak le deh nak tuk in kee zung (10)le kut zung(10)nei hung hi (Exo7:12)(Lk19:13)ah bawi pa khat in a nel um tei nel ah tang ka cang khat ten pia hi tih mi teh kip nak um hi.

Nambat"12"hi mi cun uk nak cozah khaw khan nak,a sang bel mi thu neih nak nei tu bawi hi nambat hi.Mah mi te cu Isreal mi phun (12),nung zui tu (12),Jerusalem khaw pi thak toh nak bul(12),van cung mi (12)hi kil mi kong ka pi (12)te vang na hi hi.

Nambat "40"Mi hing ta vuan (10)cu lei hum mun tin kim aa a um mi(4)buah zai tik hem poh te cu hnuk sak nak ceng zo mi mi hing te(40) buah a bang ve hi.Noah san laih in ni(40)le zan(40) nguah zu hi.Moses in vei thum nik sak tawka ma,a vei thum in kum (40)tian ngei hi Izip ngam nellawm ngam ko ah.Isreal mi pi te cu thla ler ah (40)sung nik sak mi te haw hi.Sawl le David in kum(40)v eve Isreal ngam uk haw.Ninaveh tei nelah na sual uh sik un tin ni (40)can pia hi.Bawi Jesuh vang ni(40)le zan (40)an cang thu ngen hi.

BIBLE SUNG AA A ZAWNG(KALA)

A zawng kala te vang in sullam nei haw hi.San dup cu siangpahrang te sin ca te buahpeh dun nak nei hi.(Thuthen8:26)San de cun sual lak nuam hi.(thuphuan 6:11)A ngo cun thiang lim nak ledik nak son nuam hi.(Thup 6:11)Mepian hing bawl cun vanngam son nuam hi.

Babil sung aa min

Bible sung aa min te vang sullam nei khawng haw hi.Jacob hi sullam cu"zol"tih nak hi.Isreal tin a nmin thek a mam a sul lam cu pathian cate tih nak hi.

Kum sawmnga laih a ngei zo ta vang Charles Dicken hi ngat mi lai bute cu mi pi te hai theih ngawl nak san pa khat cu,a ngat mi tang thu buah kaih in min piak thiam hang hi.Dicken hi ngat mi te cu phuah cop mi a hi ta vang a min haw le a zia za haw te a kaih zet tak mi hip zet hi.

Bible sung aa min te vang hai theih ma hi.A min haw le a zia za haw te kaih dun zet hi.mah ten hi te cu phuah cop mi kha ma hi.A sang bel thu nei tu pathian in,a thu nung sang aa mi hing te cu san nei in le a nun can haw buah a kaih mi min pu haw tih cu theih theih hi.

BIBLE SUNG AA MIN LANG PAWL

Thu kam lun

A dam -a san-lei

Eve- Nun nak pe tu

Cain- Ngah mi

Abel- A hing mi ham pa um nak mun

Abraham- Mi hem poh hi pa

Sarah- Siangpahrang ca nu(Miin ta mi)

Isaac- Mi lung dam pa
Jacob- Duh ham pa
Judah- Thang phat
Michael- Pathian bang
Isaiah –Pathian cu nun pan tu

Thu kam thak

Jesuh -Bawi pan luan hi
Mary -A kha mi (Miriam tuah bang ten hi)
Joseph -Pung zai tik tu
Peter -Suang
Philip -Cipuh deih tu
Stephen -Pak thi
Paul -Dawn

A DANG THIL LE LI TE

Lei sung suak te vang in peh taih nak nei bok hi.Sui cun sun loih nak le Pathian hih nak tuah in peh dun hi.Ngun cu nun pat nak son hi.Dak cun thu khen nak son nuam a ma,thik cun cah nak ten a son nuam haw hi.

Haa ni(Date)

Bible na zingzoi ten,hun le can (limit) bawl pah sin.A theih ciang theih nak tuk uh in (Gen1:1)ah ni ha ngan ma hi.Mi hing a kum uh te cu ca te,tut e zo in kum mah zong hawng bel tuk tin son theih hi.A tang pi in Bible na sial dan le thazang na ngah dan te cu ni le ha na theih ngawl nak in siat suah tuk ma hi.

Caan

Bible sung ah can a son dan tam pi mu thei hung hi.Jews tei sial dan a dang bang in Rom tei sial dan dang bok hi.Vei khat vei nih a kalh dun bang a ngaih sut uh mi hun can te cu a man uh mi calendar a bang ve ngawl hang le ni khat sung aa na zi a sial dan uh a bang ve ngawl hang a kalh dun mi bang a ngaih sutuh nak hi.

Cuai,Pidan,Sumpai

Hi mi pawl hi man hi tin ti le leng theih ma hi.Aitahum titale cuai,thil teh dan,sum thek tih mi cu ni sial a thek dun mi ngeh hi.a man tam le tam ngawl,tham le tham ngawl,kim le kim ngawl cu a thu bul pi (Context)in mi hilh thei hi.

ZO CIANG TU, HAW VANG THIANG THO

Hi lai tawk ah cin le leng tuk mi le zui tuk mi dan pakhat um hi.Haw vang thiang lim in,thu kam lun aa bung cang te thu kam thak ah a man ten,a zui tuk mi dan cu hawvang thiang lim ah um hi.Son nuam mi cu a deih mi bung cang te la in,a peh dun ngawl mi thu ah vang mang thei hi.Hawvang in Pathian awn kam Hosea hi man mi pakhat cu,"noh te cu ka mi te kha ma uh ci"(1:9).Jehovah nel pen a tai mi Isreal mi te a son nuam mi hi.Mahnaven Pual in Hosea hi ngat mi cu Rm9:25 ah Zential te kih muh nak in na mang hi.A mang tu a bang ve ngawl hang a poi nak um ma hi.A ma sa bel ngan tu cu hawvang thiang lim hi a ma,a ngat sa mi lai te cu a deih nak ah na mang hi.

LAI BU TE A HIH NAK BANG IN LAK TUK

Thu kam lun

A cun uh mi te cu Pathian thunung ca a thu pi zet mi ngeh hi.Aiai hi ta leh, bible hi son nuam mi adandang le nunpat nak tuah peh dun in, mitam pi tei ngat mi hi a ma, a sung aa um mi laibu 66 te vang Pathian hi haihawh ngeh na hihi.Job , nungzui tu te le thuphuan sung aa a um mi thu ngeh a hih bang in khen tuk in a bawm tu tuk khen dan na um hi.

Bible sung ah la bang in ngat mi laibu ten semsuah nak pen (BC 400) huai kik tuk hi. A masa bel bu nga cu "Pentateuh " (Lai zial panga) Torah hilh nak tin sam haw.A tamsaw tangthu bu (historical books) te cu Pakhat nung pakhat a sangsang no in peh dun haw.

1.Laizial Panga

Genesis cun semsuah nak pen Joseph hi thih nak tian hilh tuk hi.Exodus in Israel mi te Sinai mual a hen haw tian (19:1-2) A sangsang no in um hi.A tang mi exodus , le liviticus Numbers cun Kannan ngam a zuan li tu Israel mi tei khualzin dan te um hi.A dawl lam ah Israel mi te Moab aa munlawn, Jordan tui pen ni suah nak lam a hen haw thu te mu thei hung hi.Deuteronomy laibu cun Moab ngam a thil a tawh haw mi te ngan hi.

2. Taangthu laibu pawl (Historical books)

Joshua laibu in Kannan ngam a lak dan haw le miphun heinih tei ngam khen dan thu son hi. Judges in Israel tei tu le tu a tuk siat nak haw le ngal kap bawi te mang in Pathian hi nunpat nak thu te son hi.

Ruth, san laih aa a cang mi te cu thukhen tu hi san laih aa a cang mi ngeh hi.

I Samuel, hi laibu in Samuel hi ten mi Israel tei masabel siangpahrang Saul hi thu le David hum aa a thinlung phat ngawl nak te son nak nei hi.

I Samuel, David siangpahrang a ngah nak thu le neh nak a ngah nak thu le a thuak nak thu te ngan hi.

I King, In Solomon in David hi khun nak a ngah thu, sunglawi zeta a a uk nak thu le a tuksiat nak thu te son hi. Solomon hi capa Rehoboam in silzet in thu a khen tak van cu minnih ah a khen thu le a taanglahi ni I King le II King a hekkhat cun ngam khen nak thu son hi.

I Chronicles cu I, II Samuel tuah a bang mi tangthu hi ngawl in, hawvang lam hek in ngat mi na hihi.

II Chronicles cu hawvang lam hihen I, II King tuah a bang ve mi thu, I Samuel te a ngam haw ah kikleh tuk in Cyrus hithu piak nak tauh tawp nak na bawl hi.

Ezra le Nehemiah laibu in Cyrus thu piak nak bang in a kik leh tu Israel tei thu son a ma Nehemiah cu thukham lun aa tangthu tawp nak na hihi.

Esther 1-11 sungah mihing tei thu na son hi. Genesis bung 12 pen thukhamlun a bo nak tian, Israel tuah peh dun in ngat mi na hihi. A dadang ngam te vang tel bok na ven, Israel ngam tuah peh dun nak a neih haw hang ngat mi hi.

Nasial mi miphun tampi le thil a piang mi pawl te cu tehkip nak ngeh na hihi, mah mi cu thukham thak son nuam hi tih cu cing lelung in hi.

Thukham lun sung aa mipi tei tawh mi le muh mi te cu hawvang lam ca a hilh nuam mi te, a hilh nuam mi hi tih mi vang cing ten leng nung (Rm 15:4; I Kor 10:11).

Nisuah nak ngam laizaang aa a um mi nguntui (Tigris le Euphrate) Cu lei hum tui hau tung laih ngawl in a luan haw bang luang haw ma hi. Mah tale den huan cu ilai tawh ah um tih cu sonciang thei ma hung hi.

Biakpiaknak tuah pehdun mi tena hen ten Sual tat nak tih mi thei tuk in thu pi zet hi. Jew te cu Pathian tuah kumkhua lungkim nak nei tu hi haw a ma, a muh te vang sankhat nung sankhat aa aum hi a hih haw bang in, Pathian a up haw nak thawng in nunpat mi na hi haw hi. Pathian in a piak mi thu te a up haw bek ten tuan hi. Mahnaven haksat nak a um mi cu, Pathian a mah tuah pehdun lelung in sunlawih nak piak tuk ti mi na hihi.

Thawinak tih mi cu a bal mi sual hang bawl mi hi. Sual thian nak cu bawl lelung haw naven mah mi in a sual nak haw pakhat no hei ciang tik thei ma hi (Heb 10:4). Sual tat nak awn bul pi cu "Khuh" ti mi a pawlam bek hi a ma, a sung uh aa a sual nak hempoh uh (A bulpi) cu ciang tik thei ma hi.

Sual tat nak tih mi cu thukhamthak aa awnkam kha ma hi. Thinglamteh hum aa Jesuh hi thawinak hang Pathian tuah nguallem nak nei zo tin a tang pi thu aa man mi na hihi. Jesuh hi deh nak thawng in sualtauh a pehdun mi thudot nak te um ma zo hi, dap khipkhep zo hi.

Umtu tampi ten I, II King sung aa akhen sa mi Israel ngam a hen ten haksat nak tawh hi. Solomon a thih nung ten Israel ngam cu mun nih ah khen hi. Jeroboam in nam (miphun) sawm uk hi mah mi cu saklam uk nak ngam Israel tin sam haw hi. Solomon capa Rehoboam cun naam (miphun) panih uk a ma mah mi cu hangta uk nak ngam Judah tin sam haw hi.

Israel ah a sual mi siangpahrang 19 um haw hi mahmi te cu thisan a pehdun ngawl mi innsang kuah (9) pen heng hi. Assyria te saal ah a mat haw ni (BC 721) tian a sun a zan in pehngut laih hi.

Judah in siangpahrang 20 nei a ma, a venghawng haw in ci khat (Miphun Pakhat) pen a heng mi ngeh haw hi. Khrih cu David siangpahrang khun nak hum ah loco tu hih theih nak bul pi vang na hihi. Judah ngam aa siangpahrang pha pawl:

Asa, Jehoshaphat, Jehoash, Azariah, Hezekiah le Josiah te na hi haw hi. Babylon pen (BC 586) ah Judah cu saal ah pui haw hi.

Vei tam pi siangpahrang pakhat hi uk nak cu ngam dang uk tu siangpahrang te tuah teh kip in son haw. Teh kip nak in Nebat hi capa Jeroboam ngam uk tu siangpahrang a deh kum 18th Abijah cu Judah ngam uk tu siangpahrang ah cang ta hi (I King 13:1).

Israel le Judah ngam hi siangpahrang hekkhat cu a bang ve mi min nei haw hi: Ahaziah, Jehoram, Jehoahaz, le Joash vang na hi haw hi. Taksa uk nak ngam ah Jeroboam ti mi min nei tu siangpahrang panih um haw a ma panih nak saw pa cu Jeroboam II tin sam haw hi.

Min dang nei tu vang um haw: Jehoram cu Joravi, Abijam cu Abijah; Joash cu Jehoash; Azariah cu Uzziah; Jehoiachin cu Jecorah, Comah tin sam haw.

A khen mi ngam thupha no in na thei nuam tale cazin bawl in, Siangpahrang pakhat nak penpan in na a masa bel Judah siangpahrang a hi mi Rehoboam min cu ngan pan toh in hi.

Israel hi, masabel siangpahrang a hi mi Jeroboam min ngan in (I King 12:20). Ti cun I, II Siangpahrang laibu sung aa a min haw te le kum ai zawng uk tih te ngan pepel in hi. Mah tin na bawl a hi tale sakta ngam cu mi pakhat in a uk laih in hang ta ah a kon uk kaw tih cu ciang zet in thei tuk ci. Hangta ngam uk nak ngat nak nuai ah kum 70 sung Babylon saal aa a tan haw thu le Ezra le Nehemiah hoha nak nuai ah le saal tan nak pen a pin nak haw thu te na ngan in hi. Cazin na bawl sami cu pha no in kilkhawi in na profet tei ngat mi mailam aa thu a son sa haw mi tuah pehdun mi laibu tei nel ah na hen ten, ai profet in a koi uk naknuai ah thu son kaw ti cu mu thei tuk ci.

3. Biazai Laibu (Poetical Books)

Pathian cu kabia (Biazai) ngan thiam bel na hihi. A awnkam nung te cu kabia tuah dim hi. Profet tei ngat mi tam saw le thukham thak sung aa thunphuan ah mi thei hung hi. Lai ngatdan ah hihen kabia laibu panga um hi: Job, Saam, Thufim, Thusimtu le Solomon labu ten a hi haw hi.

(a) Job laibu cu tangthu, kabia bang ngat mi ngeh hi. Deihawh zet mi (sital le a son nuam mi thuk leita hang, um ngawl tut e vang in deihzet haw. Job cu Gen 11) Abraham hi pa Terah san hawng aa a um bok mi hi tin theih cu thupi zet hi. Pathian, Job, satan, Elipha II, Bildad, Zophar le Elihu tu cu Job laibu sung aa langsal bel mi min tena hihi.

Job hi ngualcam pathum tei min cu Job in a sual nak hang thuak hi tih mi el dun nak bungcang tampi ah lang haw hi. Haksat nak cu sual hang heng hi tih cu man naven, Job hi nun nak ah cun mah ti bang kha ma hi.

Thinsau tih mi le thuak tih mi laklawh aa a bangve ngawl dan a theih tuk uh thu pi zet hi. A thungai cun Job cu a thinsau ma hi, Mahnaven thuak kawko hi. Himi laibu in aiti mifel ten haksat nak thuak kaw tih mi son ciang manaven, a nunnak uh ah i ti bang haksat nak a heng ta vang a mah pakhat bek muan tak a hih zia le semsua tu a hi mi, Pathian acih nak a lak nuam hang na hi saw hi. Job sung ah Jesuh mu thei bok hung hi 19:25 ah “ Mahnaven ni dawlt a bel ni tian oh te din pih tu tuk cu van aa a nung le leng mi nunpan tu na hi hi tih cu thei ing” tin ngan hi.

(b) Saam Laibu

Saam laibu cu a ngan tu in a muh mi le a tawh mi ngangai ngeh hi tih cu a theih uh kul hi. Mahnaven mipi tei muh le tawh mi tuah a bangve mi vang na um hi. Messiah hun tuk thu te vang na ngan hi. Mah mi te cu Messiah hi Saam tin sam hung hi. Thinkan can le nop can ah hi hen a sial uh mi te cu a nunnak uh ah a mang uh ma ta le saam laibu cu a nunnak uh tuah cung malaih hung tih nak hi. Saam sung aa pakhat le pakhat a awt pih dundan te zo in na, a awn tut e vang thei tuk in zuam in hi. Tehkip nak in saam 102 mangteh nung. Cang 1-11 Bawi Jesuh, cang 12-15 Pathian; cang 16-22 hi hawvang thiang in : cang 23-24 ah Jesuh, bawi Jesuh ti le leng a ma, cang 24-28 cu Pathian hi tin ngan hi.

Saam hekkhat ah Pathian thin uk nak cu ngal tei hum ah leih tuk in siam nak vang na um hi. Siatcam tuk saam (siam) nak a hih tak, siatcam nak saam tivang sam haw. Daan nuai aa a nung tut e tuah na keoih dun ma hi. Ai tin a hi ta vang, “ Na uk nak heng ta hen” ti in thu a nget nak uh in Pathian hingal te sial ta hen ti tuah bang ten hi. Aita hum ti tale Jesuh uk nak a hen laih ngawl a ngal teneh khawng kul hi.

(Hebrew bible le mundang, ngam dang tei ngat mi bible) ah cun thu lu a tak haw mi ah saam vang na tel hitin ti haw, mahmi cu cang 1 nak tin ti haw, mahhang ei muh sang a bible bung cang pakhat tam saw le leng hi.

(c) Thufim (Proverbs)

A masabel in ai mi, aiti bang kaw ti a theih uh kul hi. Thufim tih mi cing leng tuk in, a com zawng aa ngat mi na hihi. Thufim hi tuptah mi cu cihnak tih mi na hihi.

A mailam bung (9) sung ah ngaihsut nak le a luang le leng mi bang in (a thu pi zet nu mei panih), 16:1-11 sungah (Lamhuai tu), bung (24) ah cun bawl pah sin tih mi a tu le tu lang le leng hi. A sung aa a tam saw thufim te cu pakhat le pakhat pehdun nak nei ngawl in, a muh no aa a um mi bang

haw hi. Ai ti bang tin a hi ta vang a zoh thiam uh ngawl hang na hi hi. Bible pakhatkhat aa a sial in le a cun uh ten hi thei men, mah kha thei men tih mi buah a cun thiam uh kul hi.

Tu niatian, um tu tam pi ten nikhat thufim bungkhat sial le leng haw. Thufim cu nikhat bungkhat tin hakhat sung sial thei hi, mahten a tu le tu sial nak hang cin nak le ngaihsut nak, zoh thiam nak te cu nikhat nung nikhat pung tik bok hi.

(d) Thusim tu(Ecclesiates)

Deih awh zet mi laibu hi naven, a hon nak Tawh(key) buah na hong ma ta cun a caang zet mi le thiam hakzet mi na hihi. Mah mi tawh (key) cu “ni nuai ah “ tih mi awnkam na hi ama Vei (29) laih mu thei hung hi.

Ni nuai bek ah sullam a nei mi nunnak tih mi cu Solomon hi muhsuah mi na hihi. Solomon cun cihthiam nak ah, hauhsak nak ah, nop cen nak ah, zu le saa ah, nu le pa ah, a cang thei mi thil hempoh buah thincim(diriam) nak zei naven dawl ta bel ten a muh mi cu, hi lei hum aa a um mi thil hempoh ten mihing thin nop nak pe thei ma, a veng hawng haw in huhi bang a tham thong theu thu mi lolak buah bang ten hi tin ngan hi.

Hi laibu sung ah Pathian min cu Elohim tin mu thei hung a ma, Jehovah tih mi cu mu ma hung hi. Mihing ten huham a nei mi (Elohim) um hi tih cu a semsuah mi te zo in theihtheih hi. Mahnaven pathian hi muh tik nak bek in Jehovah tih cu thei haw tuk hi.

I Ta hum ti tale tih mi cu Pathian lam pen theih tik nak a um ma ta cun, mah mi cu mihing lam ngaihsut nak hi, man leng hi tin hekkhat ten pom thei haw. Aitin hi ta leh, Mahmi cun thawkkhum (inspiration) cu tok ban ma hi. Ni nuai aa a um mi siahtan le mihing tei son mi cu man hi tin a bawm tu um awng mahi.

(e) Solomon laa

Ai ta hi laibu thukham lun sung ah um kaw tit a cun, a son mi te Israel buah peh dun nak nei a ma, kawhhran buah peh dun ngawlhawng hi. Kawhhran hum aa Jesuh hi it nak tin lak thei naven, mah mi cu a son nuam mi thubul pi kha ma hi.

Laibu hi sonnuam mi (key) tawh a hi mi cu Cangthum mu thei hung hi”aw Jerusalem canu te... a mah no in a phawk laklawhkua mah in phongpah suh un tin thu cah ing hi” (2:7;3:5;8:4).

Hila hin a muan huai ngawl mi neih dun nak cu na do hi. Israel te cu pathian buah neidun haw naven, lin um ngawl in milim biak nak nungzui haw. Thu khamlun aa awn bul pi in pano a tih nuam mi maw, numei te son nuam kaw, mi pakhat maw, mi tam pi son nuam kaw tih cu son ciang zet hi. A tu san bible hekkhat ah cun pano maw numei son nuam kaw tih mi son ciang bek hi ngawl in nambat vang na pe haw. A sung aa a thupi deuh mi min te cu Shulamite, Jerusalem canu, Solomon le tuukhal pa, hi ten a hi haw hi.

Solomon cun thil hempoh cu a nop mi, sunglawi mi le cungnung zet te mu thei a ma, tuu khal pa cun ham pa lak aa khawte nau tei din mun te muh theih hi. Shulamite cun siangpahrang nupi tei um nak inn ah koih tuk in Solomon thinlung neh tuk in zuam hi. Mahnaven numei nu cu Solomon hi leem nak bang in a thinlung thekpaih ma hi. Dawlta bel bungcang ah Tuukhal tu in numei nu cu ka ta hi tih mi hilh tuk in na laam hi.

(4)Profet te

Profet te cu Pathian hi muk le kam na hi haw hi. Israel tei soal can le a deih haw bang a um haw laih in, a soal nak haw te pholhsuah tuk in, mipi te huai kik leh tuk in, a soal nak haw hang a thuk haw tuk mi, saal aa a can haw tuk thu te son tuk in le thu ngai in soal a colh san haw ta le muicu a piak tuk thu te, saal pen luat leh tuk tih mi te son le ngallin nak pet u tuk in Pathian hi ten mi te hi haw hi. Mah tak profet te cu a hengcop tuk mi thu le a hengtuk laih mi thu tephuang tu te na hi haw hi.

Thukham lun aa profet te cu a nuailam aa bang in khen theihung hi:

Profet ngeng: Isaiah, Jeremiah, Jeremiah kah laa, Ezekiel, Daniel tena hi haw hi.

Profet neu: A nuailam aa a tang mi hei nih (12) ten a hi haw hi.

A ngeng le a neu tih mi awnkam, profet tei hum aa man dan a san cu thupi ma, thupi ti ngawl in, laibu ngeng le neu ah na hi saw hi. Teh kip nak in, Zechariah cu profet neu ah tel mi na hi naven Messaiah hi thu ngan mi laibu a hih tak a thupi zet mi hi. Thu ngangai cun Daniel cu profet tin sam

haw ma hi, Mahnaven a mah cu Pathian hi piak mi profet hih nak ngah tu a co zah naa dek pakhat na hihi. Herew bible ah cun Daniel cu a khenthum nak aa tel mi na hihi.

A naa deh kum haw le hun can te zo in profet te khen theih hi.

- (i) Babylon saal aa a tan haw laih ngawl: Isaiah, Jeremiah, Hosea, Joel, Amos, Abadiah, Jonah, Micah, Nahum, Habakkuk le Zephaniah(Hunkhat aa profet) na hi haw hi, (Contemporary profet) tin sam haw.
- (ii) Babylon saal tan laih tak: Ezekiel, Daniel te hi haw hi.
- (iii) Babylon saal pen luat nung: Haggai, Zchariah le Malachi ten a hi haw hi.

Profet te cu ai ti bang haw kaw ti tale ai tuk aa ngat mi te kaw ti theih baih nak tuk in: Thukhan lun aa dawl tab el profet 3 cu, Saal pen a luat ceng haw ten ngat mi hi haw hi, Ezekiel le Daniel cu saal a tan haw laih aa ngat mi hi haw a ma, a dang hempoh te cu saal a tan haw laih ngawl ngat mi ngeh hi haw hi.

A hekkhatin Israel ah, Hekkhat in Judah ah, a hek in a panih nel ah Pathian naa dek haw. Jonah bek zentel ngam ah hawh in naa dek hi. A hawh nak ngam te ciang zet lang ciang ngawl tak son fel, khen fel thei ma hung hi. A hum aa a son zo uh bang in a khen dun mi uk nak ngam cazin na bawl a hi ta le a koikut nuai ah naadek kaw, ei lai ngam pen ngan kaw tih mi zo tuk in a tu hi nang ma caan hi.

(a) Profet Laibu Sungaa Mithupi pawl

A nuailam aa min te cu nel leh pepel tuk laih ci:

Jerusalem: Judah hi khawpi hi amaveikhat nih cu Zion tin sam haw.

Samaria : Israel tei khawpi na hihi.

Israel : Nisuah nak veilam aa miphun sawmkhat ten a son nuam a ma, a ngam bukpi aa son nuam can vang na nei hi. Hosea laibu cun Ephraim hi saktangam uk nak min dang na hihi.

Assyria : A sual zet mi hi a ma, Israel tei ngal na hi hi. Sak lam siangpahrang in uk hi.

Nineveh : Assyria hi khaw pi hi.

Syria : A dang ngal ngam (or) miphun.

Damacus : Syria hi khaw pi le Pi nee

Egypt : Hangta siangpahrang hi uk mi ngam na hihi.

Babyliniam(Babylon) Chanda... hi min te thek dun in mang leh cet haw ama, Babylon cu khawpi pakhat na hihi.

(b) A thek dun mi Caan

Profet laibu tena zingzawi ten... a muh te vang kabia (Biazai) bang ngat mia hih haw tak pakhat le pakhat na man thiam tuk kul zet hi. Pathian nel pen a thukhen nak heng tuk tin, nase zet aa a au haw laih in(Joel 3:14-16) a heng tuk laih mi, a sunglawi zet uk nak ngam thu cu a ngang theitawp in a phuan haw mi thek haw(Joel 3:17-18). A bangve mi bungcang sungah Messiah veikhat nak a hun nak thu a son lih haw laih in "Semicolon"(:) bek mang in a veinih hun nak thu ah na thek haw zo hi.

(c) Bawipai Ni

Bawipai ni tih mi cu nazi 24 bek kha ngawl in kumkhua pen kumkhua na hihi. Thukham lun ah cun Pathian in Israel tei ngal a neh can(or) a mihing te a bawlsiat can cu na kaw hi. Thukham thak ah cun Bawipai ni tih mi in kum salih haksat nak, Jesuh veinih hun nak, kum thawngkhat uknak, le lei le van siat tuk ni tian in huap khawng a ma thiang lawr ceng ten pan tuk hi.

(d) Son nuam mi Panih

Son nuam mi panih tih mi cuthei nuam in, zo nuam thei men ci. Tih nuam saw mi cu, mailam ah ai cang tuk kaw(Prophecy) tin a son haw mi cu a tu le a hekkhat cu kim zo thei men, a tanglaih mi te cu a heng tuk laih mi ah kim leh tuk laih hi. Tehkip nak in Joel hi phuan mi (2:28-32). Joel hi phuan mi cu Pentecost ni, Messiah a um tut e (Jew) tei hum ah hawvang thianglim heng in a hekkhat cu kim zo a ma, Jesuh a veinih nak hung tuk a ma, mihempoh nel ah hawvang thianlim a laih bek ten a veng hawng cang kim tuk hi.

(e) Profet sual

Pathian hi profet te bek hi ngawl in a sual mi profet vang um hi. Mah mi te cun sual can ah hihen, do dun nak can ah vang daih nak le khan toh nak bek son haw. Mahnaven danglam nak nei haw ma.

Thukham Thak

1. Thuthangpha laibu te

Thu thang pha lai bu te cu bible sung ah mi tei theih bel mi le nel bel mi na hi hi.Mah a hi ta vang um tu dawm no bek ten a son nuam mi sullam thei haw hi.

Hi mi lai bu ten Jesuh hi thu la te son khawng tuk in tum ma hi.Son nuam vang son khawng thei tuk ma hi.(Jn21:25).Bung(a khan pi)84 ah Jesuh hi kum thum sung aa deh nak le bawl mi te son hi.(89 pe 84)in son hi.Bung 28 in dawl tab el Bethany a hen ni le a thawh leh ni kal lak aa ni sawm ca in pump e dun haw(89 pen 28).A hek khat thil a piang mi te cu thu thang1;2;3ah mu thei hung hi.Mi hing thawng nga an a cawm thu cu uk li sung ah mu thei hung .Thil a piang mi te cu a sa sang in um hi.Thil a um mi hun can tuah lep mi na hi saw hi.

Thil a cang te cu peh dun nak nei in a sa sang no in um leng ma hi.

Mah mi te cu:

A sa sang no aa lep mi...A hun le can zo in lep nak.

Caan sem le piak dan ...(Mtt8:1-17).Hi mang bang huai pa lit e hi sial siah in hi.Pakhat nak ah,Jesuh khrih a tak sa pum pi tuah a um laih in,tih mi lei hum ah a um laih thu son hi,a dam ngawl mi ten tuam lawm dun haw.Panah nak ah,Jesuh cu a tak sa pum pi tuah tel ngawl in Gential mi pakhat dam tik.pita nupi a dam tik laih in,Jesuh cu a tak sap um pi tuah um hi.Dawl tab el mi pi dam tik hi.Hi mi mang bang huai pali ten Jesuh khrih lei hum aa na a deh mi te,heh pih nak can sung ah tui nip nak a na deh mi te ciang zet in lang tik hiJesuh vei nih a hun nak ah Isreal mi te cu mun khat no ah khawm khawm (or)sam khawm tuk tih mi in zui tuk hi.Mah mi celh ten kum thawngkhat uk nak sung aa a na deh dan mu tuk ci.

Nun can (or)hawvang lam...(Mtt9:23-24).Mi thi te tho tik a ma,mit caw te vang khua mu leh haw zo.Awn thei ngawl tei kam cu hon sak in um zo hi.Mi pa khat hi nun pat nak ngah mi bang hi ma maw?

Thu thang pha John hi nel aa thil a cang mi ten Jesuh hi thu a son mi tei nel ah pui hi.Teh kip nak in,(Johan12:20-26)Greek mi pakhat in Jesuh na tawk hi,Mah mi cun nun pan tu cu sang vut tuah peh dun awn tuk lam na huai hi.

Thu thang pha pali aa Jesuh khrih a muh dan haw bang ve ma hi.

Thu thang pha	Jesuh	min sin nak	a zaawng(colour)	bung cang
Matt	Siangpahrang	-paw pi	San dup	(jud8:26)
Maak	Saal	Khui cang	San dee	(Samm22:6)
Luk	Mihing	Mihing	A ngo	(Rev19:8)
Johan	Pathian	Mu van lai	A pawl	(Exo24:10)

Kumza bi ngei nung ten,thu thang pha pa li sung ah Jesuh a hih nak bang in muh dan pa li um leh tuk tih mi cu,hi lei hum lai ngan tu tei deh nak hang a piang mi kha ma hi.Bible sung aa a kul mi thil hem poh cu haw vang thiang lim hi ten mi ngeh na hi hi.Teh kip nak in,Maak le Johan sung ah san sial nak kul ma hi.Sal le tan nak nei ngawl mi Pathian ca pa ca in mah ti bang kul ma hi.Mahnaven Jesuh cu siangpahrang hi tih mi son nak ah le mi hing ca pa hi tih mi son nak ah cun na kul zet hi.

A ca can ten thu thang pha pa li tei ngat mi cu bang ve bang awn na ven,bang ve haw ma hi.(Johan2:13-25) bang in Jesuh khrih hi thian suah nak cu na deh pat nak ah mu na ve hung,Matte,Maak,le Luk ah cun a bo nak lam ah lang hi.

Thu thang pha bu sung aa thil um mi te a bang ve ngawl nak cu a kalh dun hang kha ma hi.Thu la a bet haw mi te hang saw na hi hi.Jesuh lei hum aa a taak haw mi ca fang a kim no in na thei nuam ta le thu thang pha pa li sung aa a ngat haw mi te khon khawm in na na ngah tuk ci “Nazareth mi Jesuh Judah Siangpahrang”.

Mah tin dang lam nak a um sial ten,mah mi dang lam nak sul lam in thu pi nak nei le leng hi.Zoh teh tuk in (Matt10:24)sung ah Jesuh cu hilh tu le bawi hi a ma,oh te cu saal le nung zui tut e hi hung hi.(Luk6:40) sung ah oh te cu hilh tu hi hung a ma,hilh tuk in a elh uh mi te cu nung zui na hi hi.(Matt7:22)sung ah um ngawl tut e cu siangpahrang na dek tu tin muh sak hi.Mahnaven (Luk 13:26)ahsung ah a muh te cu mi hing pawl kom nak a neih haw thu son hi.(Matt18:12-13)sung aa 99 thu la ten,Pathian in thil neu no hum aa a ngaih sak zia lang tik hi.Mahnaven (Luk15:11-17)ah cun nun sik kul ma hi tin mah le mah a um dun tu (Farasi) te nun hilh nak in na mang hi.

Thu thang pha but e pakhat le pa khat a lem no aa ngan tuk a tum tu pa cu,oh tei ca in a tum tah nak cu a khleh mi na hi hi.A bang ve haw nak hi ngawl in,a dang lam haw nak hi hum ah a thu pi nak te lang sawn hi.

Jesuh khrih mi sen pi tei nel ah na a deh nak san cu phun thum in thei thei hung hi.

--Judea tei nel ah kum khat sung na a deh nak(Johan1:15;4:54).

--Kalilee tei nel ah kum (16) le ha (9)na a deh nak(Matt4:12-18:33;Mak1:14-9:30;Luk3:19;-9:5;Johan 5:1-10-21).

--Perean tei nel ah ha(5) (or) ha (4)na a deh nak(Johan1:22-11:37).

A mai lam aa gospel pa thum cu Synopties gospel (Mu peihlet tu gospel)tin sam haw,ai tahum tit a le a son nuam haw mi a veng hawng bang ve khawng hang hi.John gospel cu autoptic tin sam haw 90% sanga man mi tam saw”bel”tuk tih mii na lak hi.Johan sial ngawl a dang pa thum te cu tang thu lam hek in ngat mi a hih tak ai tin nun pat nak ngah thei tuk tih mi tuah in tam saw haw ma hi.Man hi ,hii uk thum te cun upnak tuah nun pat mi te hung hi khrih ah,mahnaven a cang kim mi nun pat nak zilh thei tuk cun Rom lai bun a hen lan sung na ngah kul hi.

(a)Olive mual hum aa thu son mi te theih nak

Mah ta le(Matt24 le 25)cu ma sa bel na sial mi tin ti tuk hung hi.Asung aa ngat mi thu ten thin lung phur nak pia hi.Mah ti bang in na ngaih sut hak mi vang um bok tuk hi.Thu dot nuam mi tam pi nei tuk ci.A kua kaw?Ai tuk in?Ai mi phat nem nak pia kaw?ka nun nak ah?

Mah mi thu te thei thiam tuk in a kul mi tawh(key)pa li um hi.

(1).Mah mi thu te cu Isreal mi tei ca na hi a ma,kawhhran tuah peh dun nak nei ma hi.Ta tak cun,Olive mual hum thu hilh nak ah kawhhran lam sawh in a son mi thu pa khat mah um ma hi.Jew mi phun te a son nuam mi na hi hi .Mun thiang lim,Jerusalem biak inn na son nuam hi (24:25;Jedea24:16)sa bat ni ah khual zin pah sin(24:20).

“Tenmi” hi awn kam hang mang bang in um pah sin(24:22,24,31).Hi mi awn kam in kum salih hak sat nak ca tian a hi mi Pathian mi Jew te na son hi.Kawhhran san aa, ten a hi mi te cu van ah lak in um haw zo hi.Mah tibang in (25:40)aa “U nau te”tih mi in Jew u nau te a son nuam nak hi.

(2).Mah mi thu cu a heng tuk laih mi can,hilh nak tuah peh dun na ven,a kim zo mi le a kim tuk laih mi te tuah pehdun nak nei ma hi.

a.Kum sa lih hak sat nak(24:4-28)

b.Jesuhkhrih vei nih hun nak(24:30)

c.Ngam thu khen nak(28:31-46).

(3).Mah mi sung aa a muh uh mi thu thang pha cu (24:14) uk nak ngam thu thang pha hi a ma,heh pih nak caan aa a son haw nuam mi thu thang pha kha ma hi.

Thu thang pha cu pa khat bek um hi.Mah mi cu up nak le nun pat nak ngah tih nak na hi hi.Mah naven hun le can a bang ve ngawl bang in ,thu thang hi son nuam mi le sawh nuam mi vang dang bok hi.Thu kham lun ah cun Pathian hi muh sak mi le hilh mi hem poh a sang haw ta cun nun pat mi hi haw hi.A tu kohhran san ah cun,up nak tuah khrih ah nun pat mi hi hung a ma,oh te a tiap sa bang in hung leh tuk a ma,van ah pui tuk hitin a um tu hem poh,kum salih hak sat nak sung aa nun pat mi hi tuk cun a mah Jesuh khrih na um ta cun nun pat mi hi tuk ci a ma,hi lei hum ah a hun leh ten kum thawngkhat uk nak ngam ah huaih mi hi tuk ci.Mah mi cu kum thawng khat uk nak ngam ca in thu thang pha na hi hi.

(4)Mah mi thu cun nak cu Jesuh khrih vei nih a hun nak,uk tu hi tuk in a hun nak tuah peh dun a ma,thiang lawr tuah peh dun nak nei ma hi.Jesuh a hun laih ngawl,mi hing lung cawl zet tik tu van pen piang tuk a ma,lau huai zet mi thu khen nak in zui cih tuk hi.Thawh sal nak te sawh kha ma hi.Mithiang lawr sung cu van pen lau huai zet mi min sin nak um tuk ma hi.Rapture thu khen nak um tuk ma hi.Thawh sal nak tih mi cu a thu pi zet mi thiang lawr hi liim na hi hi.

(24:40-41)sung aa lak toh mi te cu thu khen nak tawk tuk in lak mi na hi hi.A taang tu hem poh cu uk nak ngam ah tum haw tuk.Hi mi cu rapture ten a heng tuk mi thil te tuah kalh dun hi.

(25:3)sung aa khang lai sil panga in nun pat nak a nei ngawl tu,kum sa lih hak sat nak ah a um tu tuk mi Jew te a son nuam mi na hi hi.Khang lai cip te cu,Jesuh vei nih a hun ten a um tuk mi,mo puai nak aa a tel bok tuk mi,Jew um tut e son hi.

Olive mual hum a thu a son mi cu Isreal tuah bek seng hi tin a tih uh hang oh te tuah seng kha ma tih nak hi.Ni dawl ta bel ah a um tuk mi te hung hi.Jesuh hun nak a nai zia,ngal ling no aa um kul ziale mi tam pi ten Pathian thin uk nak pen a luat theih haw nak tuk in thu thang pha phuan a kul zia lak nuam hi.

(b)Bible sung aa a san tuah ngat mi lai pawl

Dawl tabel nak ah,Jesuh khrih awn kam te,lai tui a san tuah ngan mi te vang in tum tah mi te na khleh hi.A thil tih dan haw Jesuh hi ot mi te bek cu thu pi le thaw khum mi bang hi.Bible thaw khum (inspiration)nak ah degree (deuh le deuh ngawl) um ma hi.Bible cu a pat pe pan a bo nak tian thaw khum mi hi.I leh bang leh,Jesuh awn kam te na zeih ten,le na zing zoi ten laai tui saan tuah ngat mi bible cu tam pi belh leng bok tuk hi.

2.Nung zui tu

J.BPhillips in “a ngah le leng mi koh hran no”tin min pia hi.A pha zet mi thu lu na hi a ma, mah tin ngai sung bok tuk in bei sei ing hi.Mah mi thu lu cun pha no in tak lang hi.

A sung aa a um mi thu le la te cu Jesuh khrih van a kai ni pen pan Pual thawng vei khat a tan nak tian AD 30-63 kum 34a ngei mi thu le la te ngat khawm mi lai na hi hi.

Peter thu cu khan (1:12) sung ah thu pi zet in phia tu na hi hi.Mah celh ten Paul cun a lai pen pan na phe bok hi.Hi lai bu intang thu cang kim zet in son hi.Mahnaven kohhran ma sa te a haw vang tha zaaang haw a cak nak tuk in haw vang thiang lim hi teen mi te bek ngat khawm mi na hi hi.

A thu deuh mi te cu a nuai lam a bang in khen hi.

A.D 30-37-Jesuh van kai ni pen pan Stephen thih nak tian(bung1-8)

A.D37-40-Saul(paul)pian thak nak pen Jerusalem a hun leh nak tian (9)

A.D40-42-Corndies pian thak nak pen Paul Antioch a hen nak tian(10-11)

A..D44—James thih nak pen Herot thih nak tian(bung12)

A.D45-47-Paul hi vei khat nak Missionary a khual zin nak(13-14)

A.D48-Paul khual zin lak lawh aa hun can te le Jerusalem khonsil vang telhi(15)

A.D50-54-Paul Missionary vei nih a hawh nak(Bung16-18)

A.D 54-58-Paul Missionary vei thum a hawh nak(bung19-21)

A.D58-60-Ceasarea thawng a taak nak (bung22-26)

A.D60-63-Paul Rom ngam a zin nak le thawng a taak nak(bung27-28).

Thu thang pha cu Jew tei nel ah phung ma sa tuk hi,mah mi celh ten Zentel tei nel ah phuan hi tuk hi tin Jesuh thupiak a cangkim nak thu cu nungzuitu laibu sung ah khum haw hi (1:8).Bung masa lam aa mi pi te cu Jew te hi haw hi.Mahnaven Pathian mi tam saw ten a thunung a ze i haw hang thuthangpha cu Zentel tei nel ah hilh le phuan na hihi.Thuthangpha, Israel tei lak pen a tai nak cu (28:28)ah ciangzet khum in um hi.

Thek dun nak laibu tih vang in sam haw, Ai ta hum ti tale daan san penpan kawhhran san tian Judah biak nak pen Khristian biak nak ah tin thil a thek dun nak cu laibu sung ah a khum haw hang,A sam haw nak hi.

(c) Hawvang thianglim co ngah nak

Nungzui tu laibu sungah um tut e phunli in mu thei hung hi.Mahnaven hawvang thianglim aco ngah dan haw tuah a thula haw te a zoh pepel uh ten, thil a phuphun hang hawvang thianglim congah dan haw a bang ve ngawl thu mu thei hung.

(a) (Att 2:38) ah Jew pawl te cu a nun haw sik dun in tui a ni haw bek ten ngaihdam nak ngah haw.

(b) (Att 8:6,12-17) sungah Samaria te cun um haw V6, tuinip nak la haw, mahten nungzuit u ten a hum haw ah kut a suat haw bek ten hawvang thianglim co haw.

(c) (Att 10:44-48) ah Zentel mi ten a um haw bek ten co haw.Hawvang thianglim a cohaw nung bek ten tuinip nak la haw.

(d) (Att 19:1-6) ah Johan in nungzui tu hekkhat te cu tui nip nak pia hi v4, tuinip nak la hawv5, Paul in a hum haw ah kut a phalh bek ten hawvang thianglim ngah haw.

Tu lai ah cun pathum nak na hihi...Um,hawvang thianglim co ngah, mah ten tui nip nak la tih cu na hihi.

(b) Nungzui tu laibu le Nunpat nak

Tusan aa a son lih haw mi a sangsang no aa hawh dan cu bung 10 nak ah um hi.Israel ten nunpat nak a el haw hang, mahmi thuthangpha cu Zentel tei ca in cang hi.A sangsang no in (1) um(2) Hawvang thianglim congah nung ten(3) tuinip nak la.Ai nem tim, tu san Jew tei ca in?Zentel te tuah bang ten hi.Israel cu ngeingawl no sung nunghek san mi hi naven, a tu ah cu danglam nak um ma zo hi(Rm 3:22 b).

(c) Hawvang thianglim hi huham thiltih theih nak

Nungzui tu laibu hi hilh nuam mi pakhat cu hawvang thianglim huham thil tih theih nak na hihi.A ten mi bang bawl hi,mihing hih nak in do thei tuk mi hi kha ma hi.A mah cun a danglam zet mi tih dan te a man hang kuakua mah kham theih mi hi kha ma hi.Mi tam pi tei bawl soal le leng mi cu hawvang thianglim do le kham nak ten a hihi. Hawvang thiang lim son teh nak pawl te cu, huih, haihawh,tui,mei, meingo pawl tena hihi.A zoh uh mi te cu nungzui tu sung aa a muh uh mi hawvang thianglim na hihi.

(3) Laikuat mi pawl

Laikuat mi te a zingzawi uh ten a thupi zet mi tawh (Key), thil pakhat cu um tu tei nun ah ai mi son nuam kaw, aimi bel kawk nuam kaw tih mi thei thiam, zo thiam aa a khenkhuai thiam tuk uh thupi bel hi. Rom, Efisa, Kolosa lai kuat te cu mah ti bang lep mi na hihi. Bung masa lam ah cun hih nak son ama, bung dawl ta lam ah cun deh nak le bawl tuk mi tena son hi. ” Jesuh sung ah ” tih mi in a hih nak uh son a ma ” Bawipai sungah ” tih mi in a um nak din mun uh son nuam hi.

A kul loli mi le a thupi ngawl mi te khen in hi. (Rm 14:5) sungah paul in “ a muh no ten in a thinlung sung haw ah ciang tik haw ta hen ” tin ti hi. A son nuam mi cu mai ca deihten nak na hihi.

A danglam mi ngaihsut nak ca in mun na um hi. Mahnaven nungzuitu te cun a bulpi a hi mi up nak tuah peh dun in son haw ma hi. A bang ve ngawl mi nuncan ziaza tuah peh dun in a son haw mi hi a ma, mah mi te cu thil kul zet kha ma hi. Bible in thukham tuah peh dun a son ten mi pakhat in ngaihsut nak ca mun um ma hi. Mahnaven thupi viang ngawl ca in ngaihsut nak a phuphun ca in mun um hi.

Korin tei nel aa a kuat mi sung pen Paul in hitin son hi; ” ai tibang lam zin a hi ta vang ka kal vawk theih nak tuk in, ti in mihem poh nel ah a nun haw bang in nung pepel ing ” (IKor 9:22b). Mi pai te nunpat a hih theih haw nak tuk in bible pualam ah um vang tih nak maw? a tih nuam mi cu Pathian thu tuah kalh dun ngawl in canpha te a piak nuam nak na hi saw hi.

Mundang ah vang hi tin son hi. ” Mi tei ca cun i hempho thiang khawng ” (Tit 1:15). Hi mi bungcang no bek a zo uh ta cun lai pha ngawl te, zuk pha ngawl, nun can pha ngawl te vang thianglim mi bang hi. Hi bungcang in soal a hi ngawl mi, a thianglim mi nuncan ziaza te a son nuam mi na hihi.

Um tut e cu daan nuai ah um haw ma naven, thukham thak sungah cun thu piak te zui tuk in tik hi. I tih bang a hi ta vang mah mi thupiak te cu daan tat nuam hang piak mi hingawl in um tu ten nuncan ziaza pha a neih theih haw nak tuk na hihi.

Thu zui nak tih mi cu a taksa pumpi uh hi a kak na hi tih mi a hei uh ngawl en pha hi (Hos 6:3; Mtt 13:12). Mah mi cu mihing cih thiam nak tuah ngah mi a miat hi ngawl in thuzui nak tuah ngah mi a miat na hi saw hi.

A hekkhat thudik te cu mihing theihnak in ban ngawl tak, up nak tuah a kul nak san le mihing hih nak, tensa hih nakle mihing lam aa bawkul nak te vang na hihi.

Na sial mi bungcang cu phano in sial in na, min ai aw h nak in a man mi hum ah na thin lung pia in. Efisa 2 sung aa “ nangmah ” (Cang 1 le 2) tih mi cun Zentel le Jew um tu dang te na son hi. (I Jn 2:28) sungah ” Nohte ” (a sial tu) a mah tuah na peh zom nak ah cun kho le leng un; mah ti cun a hun ten ngalhan nak tuah dim tuk hung a ma, a hen ni ten zakza in a ngel h lih uh kul tuk ma hi.

Hawvang thianglim in awn dadang a man tena sullam te vang na danglam pepel bok hi. Teh kip nak in um tu te cu naupang te bang hung hi, a awn cang man mi bang ve ma hi. Naupang tih mi cu Pathian inn sung ah tel bok a ma, capa tih mi cu tleirawl bang in zoh mi na hihi. Nungzuitu laibu a sial uh le zil, zingzawi uh bek ten a zil uh mi laibu dang ah vang miat nak ngah tuk hung hi. (Kalati 2:1-10) cu (Att 18:1-29; I le II Timothy cu Att 16 ah a thula haw te mu thei hung hi.

Rom Bung11 Theihciang nak

Hi bungcang cu mitei son le theih mi sang a thupi saw mi a hih tak a hleice deuh aa a zoh uh kul hi. Pathian hi khawkhan dan, Israel tei mailam can theitheih tuk in felzet a bawl mi Rom 11 aa a sul lam cu thupi zet mi na hihi.

(1) Cang 1 le 2 na zil ten “ a venghawng, pumlum ” tih mi awn kam cu na ngaihsut nak ah bet in hi. A thubul pi in a ngat tak Pathian in a mi te zei hi. Mahnaven ” pumlum ” in kha ma hi. A mah Paul hi nun nak zo in theihtheih hi.

(2) Cang 11 nak na zil ten ” dawl tab el ten ” tih mi awn kam cu na ngaihsut nak ah sem in. Israel mipi te lum in bah haw tih cu Paul in pom hi cang 12. Mahnaven kumkhua bah vawk ngut tuk ma, munkhat no ah khawm leh haw tuk laih hi.

(3) cang 13-24 ah Paul cun Zentel mi tei nel ah thu son hi, Pahtian hi kawhhran mi tei nel ah khama tih mi cing le leng in. Hi mi bungcang sungah kawhhran tih mi na sial ngah ta le zam thong poh in hi. Nunpat mi ca kawhhran mipi te cu tacik khet mi hi haw hi tih cu cang thei mi kha ma hi (Efisa 4:13).

(4) cang 17-24 sung ah a pha mi Olive kung in kumzabi canpha sunglawi a nei tut e son nuam hi. Israel ngam cu hi ma tih mi cing leng in. A thupi zet mi pakhat na hihi. Piandan akeh mi te cu Israel mi te hi haw a ma, hampa lak aa Olive kak te cu Zetel te hihaw hi. Israel cu Pathian ten mi Olive kung aa a kak bal mi hi haw hi. Mahnaven can comno sung el mi hi haw hi, Zentel mi ca cun canpha sungah um tu na hihaw hi. Pathian hi tuptah mi cu Zentel mi te sam khawng tuk tih mi na hihi (Luan tuk) Att 15: 14).

Olive kung in Israel son nuam hi na ti ta le Israel sung pen Israel khang in, Israel sung Israel el, zentel cu Israel tuah peh dun mi, Israel sung pen zetel te cu el mi hi haw thei men Israel cu Israel tuah peh dun haw hi.

(5) Zentel te a kim haw ten cang 25 Thianga lawr ten Jesuh hi mo a hi mi Zentel te cu laktoh hi haw tuk hi tih mi son nuam hi. Mah ten Pathian le Israel mi te a pehdun dan haw a thak in pan leh haw tuk hi.

Zentel tei can tuah toklawi pah sin (Lk 21:24). Hi mi in a tu aa a din mun uh le Israel te Zentel kut nuai aa a um haw thu son hi. Mah mi can cu Jesuh veinih a hun nak can tuah naihdun zet hi.

(5) Cang 26 nak na hen ten na ngaihsut nak ah “ um tu te” tih mi awn cafang cu bet in. Israel sung pen um tu hem poh cu nunpat nak ngah tu (Luat mi) hi haw tuk hi. Israel ngam sung aa um ngawl tut e cu Jesuh uk nak tuah a hun leh ten siat suah tuk hi tin bungcang dang ah vang mu thei hung hi.

4. Thuphuan

Bible sung aa a hak bel mi laibu pakhat na hi ama Pathian lak pen a hung mi awnkam or muh sak nak ti vang in sam haw. Um tu tei ten le leng mi vang na hihi. Mi tam pi ten a deih haw hang mangbang tuk i mah um ma hi. Ai ta hum ti tale a sung aa aum mi te cun mi thinlung la in, theih nuam nak thinlung pia hi. Mah ten a mawizet mi laibu a hih tak mi tam pi tei deih nak san hi a ma, deih tuk hihim mi laibu vang na hihi.

Laibu thawthong a hi ngawl mi thuphuan laibu hon nak tuk in a kul mi tawh te cu a nuailam aa bang in hi.

(1) Masa bel in hi lai bu cu thukhen nak tuah a dim mi lai bu hi tih cu na theihciang kul hi. Bung 4 le 5 bang in biak nak ca in a mawizet mi tuah ngat mi na hihi.

(2) A mailam aa bungthum sungah Jesuh cu kawhhran sungah ciangzet in thukhen tu hi. Thukhen nak cu Pathian inn pen pan tuk tih mi kim tik zo hi.

Kawhhran sarhih tei nel aa laikuat mi cu a nuai lam aa bang in hi;

*Kohhran sarhih cu Johan san laih aa a um ngangai mi na hihi.

*Kohhran san tangthu cu Penticostni penpan thianglawr (Rature) tian tuk hi. Hi mi cu khristian tangthu hawhdan tuah kaihdun mi bang hi.

*Bungli pen a bo tian a zoh uh ten leihum ah kohhran um awng hi tih veikhat no hei son ma hi.

(3) Thuphuan 4:1-19:5 tian cu a thupi zet mi bungcang te na hihi. Kumsarhih haksat nak sung aa Pathian thu khen dan tuk te tuah pehdun mi na hihi.

Thukhen dan te cu;

*Tacik 7

* Tawtaw lawt 7

*Khuang 7

Tacik, tawtaw lawt, khuang te cun kumsalih hi a bo nak lam le Khrih uk nak ngam hon nak ah pui tuk hi. Thu dang te cu thukhen nak pakhat le pakhat lak lawh ah zep in um hi.

a. Tacik khet a hi mi Jew mi thianglim 144,000 (7:18).

b. Kum salih haksat nak sung aa Zentel te (7: 9-17).

c. A cak zet vancung mi le laibu no(10)

d. Theih pih tu tetti panih (11:3-12).

e. Israel numei le ngul longsan(12)

f. Pawpi panih(13)

g. Zion mualhum aa Jesuh le mi 144,000(14:15)

h. Vancung mi le kumkhua a kho mi thuthangpha(14:6-7).

i. Babylon tu tuk toh tin thu khen nak(14:8).

j. Pawpi bia tu tei nel ah ngallin piak nak(14:9-12).

k. Ankham can(14:4-20).

l. Asia, athaam tuk mi Babylon(17:11; 19:6).

Thuphuan sung aa thu te cu a sasang no aa lep khawng mi kha ma hi.

4. Bung 19 :6; 22:21 cu kum salih haksat nak tuah peh dun hi:

- a. Jesuh veinih hun nak
- b. Jesuh kum 1000 uk nak ngam
- c. Khun nak ngo thukhen nak
- d. Kum khua a um nak tuk ngam

5. A tangpi thu in, a hum le nuai aa peh dun mi le bible bungdang ahmin sin nak bang in a san a son ma ta cun, a muh uh mi te cu a hih nak bang kek in lak pha hi. Veitam pi a mah le mah sonciang dun nak na um hi.

- a. Aksi 7 cu kohhran tei vancung mi te hi haw hi (1:20).
- b. Sui mei vak nak 7 cu kohhran 7 na hihi (1:20).
- c. Ngul longsan cu Saihtan tih nak hi (12:9).

Mundang ah cun, a thulop pi pen a sullam thei tik bang na ven:

- a. Cipuh san cu dodun nak (or) ngal do nak son nuam hi (6:3-4).
- b. Tacik pa 3 nak in pam pi na son nuam hi (6:5-6).

Bible bungcang dang te vang in son nuam mi te ciang zet in son hi. Tehkip nak in 13: 2 sung aa Tavang, Vom, Pawpi te cu Greece, Persia, Babylon tei uk nak ngam venghawng Daniel 2 le 7 ah son hi. Tui pithuahthum sung pen a tul mi Pawpi ten a sualzet mi hi ngam tei muimel keng hi.

6. Bible hi a sonciang ngawl mi bungcang te cu sullam sonkhawng ngawl in a cangkim tuk mi can ngah cu pha saw hi. Hun le caan a thek laih ngawl sung theih ciang theih tuk ngawl mi thu le la cu bible sung ah um hi.

Thu haksa

Mihing piandan(Pungsan)

Veitam pi mihing or a dang bawl mi tei um pih tuk cu Pathian in nei bok tin nawn hung hi.” Bawipa in mi felt e cu zo le leng a ma, a au nak aw haw te vang thei hi” (Saam 35:15).” A ha ko tuah uap tuk a ma kil khawi tuk hi” (Saam 91:4a). Hawvang a hi mi Pathian in mit le beng nei ma hi, mah ten ha le pungsan nei ma. A cian theih nak tuk uh in man mi na hihi. Mah mi cu hi ti vang in sam haw. Mihing pungsan(Anthropomorphism) le ngan nung pungsan (Zoomorp) tan a hi haw hi.

Mihing tei um dan ziaza bang in bible in mihing awnkam na mang bok hi. Tahkip nak in “ Pathian cu sikdun hi” tih mi awnkam a muh uh ten Pathian in sual a bawl hang a thasia tih nak kha ma hi.” Sikdun” tih hi hi son nuam mi cu mihing in thungaihnak pen thungaihnak ngawl nak lam a haw ten Pathian vang in muicu piaknak pen thukhen nak a bawl kul tih nak na hi saw hi. Awm kam dang a mang uh ta le mihing te a thek dun haw bang in Pathian vang in a hih nak thek bok hi” Mihing tei thek dunnak tuah bangve tuk in um hi”. mMah mi cu Pathian sikdun hi tin a tih uh mi cu na hihi. NJKV bible sungah cun “ sikdun hi” tih mi mang ngawl in tu san ca a pha saw tuk mi “ kiam, nemtik” tih mi awnkam na mang hi.

Pathian hi a hih nak cu mit tuah muh theih mi hi ma naven, pungsan nei in mihing tei mai aa a lak nak cu “ Theophany “ tin sam haw. Jesuh Khrih nauno bang a hinlaih ngawl, mimai a lak dun dan cu “ Christophany” tin sam haw, a sullam cu Jesuh Khrih mi mai a lak dun ti nak na hihi. Thukham lun sung aa “ Pathian hi vancungmi” tih mi cu Jesuh a lak nuam mi na hihi (Gen 16:11-13; 31:11,13; Exo 3:2,11 Jud6:21-22; 13:18; Hos12:4_5; Gen 32:30).

Pathian hi lungkim nak

Pathian hi lungkim mi bek bawl tuk in a tu le tu son le leng hi tih mi in (I Sam 16:14) bang in a haksa mi bungcang te a theih theih nak tuk uh in bawmzet hi. “...Bawipai tik mi Khawsia ten bawlsia haw”. (KJV bible ah cun Bawipai nel pen a heng mi Khawsia) tin um hi. Pathian nel pen khawsia te hung thei ma hi mahnaven tikthei hi. Saihtan in Job hi neih mi hempoh a longkhawng ta vang Job in hi tin ti hi “ Pathian in lakik khawng” (Job 21:21). Isaish sungah Pathian in “ Muicu le siatnak nak bawl tu ing “ (Isa 45:7) tin ti hi. Ai ta hum ti tale siatnak nak te heng tuk a phal hang hi, mah mi siatnak cu a ma bawl mi bang in a lang nak hi.

A Panih nak Awiawh tu

Mi pakhat hi bawltuk mi cu midang ten aiawh in a bawlsak haw ta vang a ma bawl mi bang in pom hi na hihi. Joshua in camsiat nak le thupha pawl te cu Israel mipi mai ah siar hi ti in (Jos 8:35) in son h.i Mahnaven Deteronomy sunglam a zoh kik uh ta le Levi ten Joshua ai in bawlsak haw tih mi mu thei hung hi (Deut 27:14).

Pathian le Mihing Nadeh dan

Pathian thu a hi mi bible a cung lelung haw ta le a danglam mi Pathian le mihing aphial dun dan haw te mu thei tuk ci. Pathian in a ma bawl tuk mi cu a bawlfel bang in mihing vang in a deh tuk mi cu a bawl fel kul hi. Mihing in khatlam le khatlam a lem dun dan cu a zoh thiam kul hi. (Efi 1:4-5) sungah Pathian in mi te a ten dan a muh theih uh bang in (Jn 3:16) sungah mihing lam pen bawl tuk mi naa na um bok hi. Pathian in mi a ten bang in mihing te vang in a mah Pathian a teng haw kul hi.

A nadeh dan haw cu nunpatnak thu ah vang mu thei hung hi. Bawipa cu oh tei nunpan tu hi (Efi 2:8-9). Ka nunnak ah Jesuh cu kei luan tu hi ti in up nak tuah a pom tuk caan cu koih sa hi ti h cu bible le nisial a muh, a tawh uh mi in oh te thei tik hi.

Oh te kilkhawi nak thu ah vang muh theih hi. Um tu te cu Pathian huham tuah kilkhawi mi hi haw hi (I Pit 1:5) mah mi cu Pathian lam pen hi. Mah naven um tu” up nak hang in “ tih mi cu mihing lam pen na hihi.

A mah Pathian bek in oh te thianglim tik thei hi (I Thess 5: 23), mah naven thianglim no aa um tuk in thu piak mi te hung hi (I Pit 1:15-16).

Naa deh nak ah vang mu thei hung hi.” Bawipan inn a sa ma ta cun, Inn sa tu tei nadeh nak cu thawnthong hi” Saam 127:1). Hi lai tawh ah Pathian lam le mihing lam a tel dan ciang zet in mu thei hung hi. Tehkip nak a lak uh mi pen a cun tukuh mi cu “ abang ve ngawl mi panih vang lemdun tuk in bawl tuk elpah sin! A kalh dun mi panih cu pom saw in hi”.

Thuman

Tangthu a veng hawng zohnung bek ten theithiam thei mi thuman cu um thei hi. Mah tibang thu pen cangkhat bek a lak uh ten kulsam nei mi (or) a cangkim ngawl mi bang haw hi. Naupang hempoh in nu le pai thu ngai tut e bek kum ngeipi nung haw (Efi 6:13) tih mi cu a hum le nuai aa a peh mi te tuah a zo uh ta cun a man mi hi tuk hi.

A sullam Sonciang nak tawhcang

Bungcang pakhat in a sullam sonciang dan pakhat bek um hi tih cu cing lelung in hi. Mahnaven mah bungcang in munkhat maw muntampi (A nun nak uh ah) thazaang pe thei a ma nun hilh thei hi. (Job 23:10) Hi tehkip nak hi zo hih nung” kei a hnicksak ta cun sui bang in ka thinglim zia cu thei tuk ci” tin ti hi. Jon cun hi tin ti hi Pathian mai ah hnicksak mi ka hi ta cun thuson cat nak ah mawh nei ngawl mi hi tung hi. A mah cu mi fel sualnei ngawl a hi ta vang a ngualcam pih ten a thuak nak cu a soal nak hang a thuak mi hi tin ti haw. (Job 23: 10) aa a sullam sonciang dan cu na hi hi. Mah naven mah mi bungcang cu a nunnak uh ah hnicksak nak a thuak uh hang a ngah uh mi a maan ti vang in lak thei hi. A ngualcam pih ten a nuncan ziaza cu hnicksak haw hi. Sui huan tu cun sui hum ah a lim a muh laklawh thianglim zet bawl hi.

Mun le Ngam tuah peh dun in a cang mi

Bible cu Israel tei mun le ngam tuah peh dun in ngat mi na hihi. Sak lam a tih ten Israel hi sak lam tih nak hi. Mah mi mun le ngam ah cun mangbang za a hi mi nikhua um hi. Lei hum a tih haw ten bible hi mun le ngam a hi mi Mediterrean lei, mum le ngam cu na hi hi. Paul in thuthangpha cu leihum muntin kim ah heng zong hi a tih ten (a ma san laih in Kol1:6), oh ten a tu lei hum aa a um mi ngam neuno a hi mi Aztecs Incas ah vang heng tin a sullam lak tuk kha ma hi. A son nuam saw mi cu Israel ngam ah heng zo tin a son nuam saw mi hi.

Khinh thutuah a dim mi Laithiangtho

Bible hi muntinkim ah Bawipa Jesuh thu a zeik tuk uh mi hi. Jesuh in Jew tei nel ah laithiangtho in a ma thu son hi tin ti hi (Jn 5:39). Nungzui tu panih tuah Emmaus lam zuan in a hawh haw laih in Jesuh in laithiangtho sung aa a ma thu a ngat nak haw hempoh cu ciangzet in son hi (Lk 24:27).

A Dang Ngaihsut tuk mi

Bishop Middleton in hi tin son hi, Hawvang thianglim tih mi min hi mai ah “the” mikaang awn a hi mi (Definite tih mi Article) a um ta cu hawvang thianglim (a mihing te) son nuam hi, mah naven mah ti bang a um ma ta cun a nel pen a hung mi laksawng (or) um pih a son nuam mi hi tin ti hi (Jn 20:22) sungah Jesuh in “ Hawvang thianglim co un “ tin ti hi. (Bible awmbul pi tuah ngat mi ah cun Article a hi mi “ the” ti mi um ma hi). A son nuam saw mi cu mihing pumpi hi ngawl in a naadeh mi tep ten un tih nak na hi saw hi. Pentecost ni tian hawvang thianlim co haw ma lai hi.

Bible sung aa a um mi hempoh cu sonnot mi ngehti mi na theih kul hi. Mah ten mi tei awnkam (or) a ngat sa haw mi lai te cu man khawng ma hi. Mihing cih nak tuah ot mi te (Job 42:7) le Khawsia, dawih tei son mi thu te cu hawvang thianglim piak mi hi ti in a ngat tuk uh kha ma hi. Bible in tin ti hi ” Pathian um ma “ ti bang awn tut e cu misil te hi haw hi.

Bible sung aa awncangkam mal te cu a ngat haw ten a um laih ngawl mi thil te ngat nak ah a kaihzet mi hun le can bang in a thek dun thei mi awnkam te na hihi. Ezakiel hi son mi thal cu Hiamnam tuah ngaldo nak na hihi. Mah naven Ezekiel hi man mi awncang cu a pok thei mi pukpi, thaucang ti vang in lak thei hi.” Mawi le nem zet no aa ngat mi Biaza(Kabia) bang in a sel dun mi le theih a hak mi awnkam let dan cun muh tawh thak mi thu te tuah khatlam le khatlam lem cang dun tuk in elhsa mi na hihi” tih cu Pierson vang in lung kim bok hi.

Son ma sa (or) khelth sa tih mi cu mihing le thil te um(or) pian laih ngawl thu hilh nak ah theisa tihnak hi. David in (Saam 5:7) ah biakinn thu son zo hi. Mahnaven biak inn sak ni tian nung ma hi. Thukham lun a muh ciang thei nak tuk uh in zolnak te a do uh kul hi.

Thukham thak um tut e bang in thukham lun um tu ten bible nei haw ma tih cu na theih kul hi. Mah tibang bok in hawvang thianglim in um pih le leng ma hi. Abang ve ngawl mi nuncak neih le bawl cu a phal uh kul hi, mah naven soal bawl nak tuk in kha ma hi. Pathian in a lungkim ngawlnak thutampi khum in oh te a piak tak a ngawl thiam zet uh kul hi. Tanglaih pu le pa ten nupi tam zet huai haw, mah ti bang thu le la te vang fel zet in ngat in um hi, mahnaven nupi tampi neih cu Pathian hi lungkim mi hi kha ma hi. Pathian in Adam ca nupi pakhat bek pia hi. Lauhuai zet sualnak a phunphun te vang tel cih hi, mah mi te cu thinlung thatho nak tuk hi ngawl in nei bok tuk tin a neih uh mi thinlung thek tuk in ten mi na hihi.

Na theih le leng tuk mi cu thu ngaih nak cu hawvanglam theih nak hi pumpi kak na hihi. A thunung ah thungaih nak na nei dedeuh ta le muicu ngah dedeuh tuk ci.

Bawm tu Phapawl

Khrih muhsak tu Awnkammal

Khristian hilh nak aa minthang saza ten hilh nak aa a phable mi tawhcang tin a son haw mi pakhat cu “ Nangmah, na bible, hawvang te muhsak tu awncang kammal tih mi na hihi. Pakhat nak pen pathum nak tian cu um tu pawpoh tem lungkim haw tuk. Mahnaven aita concordance thupi zet kaw.

Bible tut e cun concordance cu thei bel tuk u ci, concordance tih mi cu awnkam. Cafang te a, b, c tin a sangsang no aa koih mi laibu na hihi. A ze i nuam uh mi awnkam te le cafang te i um nak lak thei tuk in a sangsang no aa lep mi na hihi. Mikang bible a hi mi KJV, NKJV, NASB, NIV le bible dadang ah vang na um tuk hi.

Bible Bungcang Zeidan

Minthang zet mi concordance man dan cu, mitei son mi le na cun mi bungcang um nak na theih ngawl ten concordance cun a umnak hilh thei tuk hi. Tehkip nak in nungpi Sunday school cun nak ah “Pathian le mihing kallak ah “ Pathian pakhat le lem nak bawl tu pakhat um hi” tih mi bungcang cung hung tin ti teh nung. Strong hi bawl mi concordance sungah ze i ten nung. A langsal zet mi min te, aiawh tu min te, sun le zan tih mi man nak tuk a dawm mi te teng saw in hi. Awn kancangmal man nak a dawm mi cu”lemnak bawl tu” tih mi na hihi, lem nak bal tu (mideator) tih mi lai tuan na muh ten mah mi awn cafang cu thukham thak ah vei salih mang haw tih vang mu thei tuk ci. Ngai ling zet in mah mi um nak ten a ze i (I Tim 2:5) ah um hi tih cu concordance in hilh tuk hi. Mah mi concordance hi taklam laingat nak mun ah 3316 ti ngat mi nambat mu tuk ci- concoedance hi nunglam ah thukham thak aa Greek awnkam tei sullam son ciang nak thuluu mu tuk ci. 3316 tih mi nambat cun lem nak bawl tu tih mi awnkam cu Greek awn ah ai ti bang mang haw kaw tih mi mu thei tuk ci.

Youth hi concoedance cu dawm no danglam deuh hi. Hi concordance cun a nung lam aa zohfel nak nambat pe ma hi.” Lemnak bawl tu “ tih mi Greek awnkam “ Mesite” pen hung mi hi ti vang thei tuk ci. Lemnak bawl tu tih mi Greek awnkam tampi a mang haw ta le mah mi lai bu cun Greek awnkam mal hi man dan te cu mun dang no ah ngan tuk hi.

Awn, Cafang zingzawi nak

Concordance cun bible sung aa a thupi mi awnkam tei Mandan a sangsang no in lem khawng hi. Mah mi in bible sungah mah mi awnkam hi thupi zia lang tik hi. Tehkip nak in biak nak. Biak sa mi, le bia hi tih mi tih awnkam cu vei zanih hawng lang hi. Pathian bia tih mi awnkam cu bible thawkkhum tui ca hawvang thianglim a thupi zia lang tik nuam hi.

Bible hi son nuam mi te thei thiam theihnak tuk in a man le leng haw mi pakhat cu “a masa bel Mandan” tin sam haw hi. A masa bel man dan le theih nak cu thil bawl le ngaihsut nak ah a thu pi zet mi na hihi.

Tehkip nak in “ Pathian bia” tih mi cu (Gen 22:5) ah masa bel in lang hi, kei le ka capa cu Pathian bia tuk ung”. Zo teh un , Abraham le Isaac tei tangthu, a capa thawi nak ca a phal tu a pa abraham hi it nak lang tik hi .Khristian biak nak hi a thu pi zet mi Khrih hi thianglam teh a mah theih

leleng nak tuk in bawl mi Bawipa takeih cu na hi. Abraham le Isaac cu Pathian le a capa lak lawh aa thil a cang tuk mi muh tik nak na hihi.

Awncang Bulpi

Mi hekkhat ten mikang bible kjv cu a pha bel le a bul pi tin ngaisang zet haw- kumtam pi a liam sa mi hun can ah Pathian in a ma awnkam a hi mi thukham lun cu Hebrew le Aramiac awn tuah, mah ten thukham thak cu greek awn tuah a thawkkhum mi hi tin um tu tei nel ah hilh pha hi. Mah bek ten ai mi hi thawkkhum le khum ngal mi kaw tih cu thei haw tuk hi.

Thukham lun le thak cu a bang ve ngawl mi awn tuah nagt mi a hih tak awnkam, cafang nung aa sullam cu bang ve haw tuk ma hi. Greek awn thei ngawl ca cun vine hi tuamlawm mi thukham lun le thak tei sullam ciangzet aa a lang tik tu laibu cu bawm tu le khihmuh tu pha zet na hihi.

Mikang tei Greek Concordance

1800 kum masa lam aa ngah suah mi thangphawk nak cu thutak tuah bible cun nak cu na hi a ma, mah mi cu George V Wigram in a kul mi sum le pai te suah hi, a ma lam hoih nak hang 1844 ah pan thei hi. George V hi nu cun ca 19 a neih thu ah vang it mi a inn sung sang uh hi ngeng leita zo tin a pasal nel ah ti awng ma hi. Mah mi cun bible deihtu tei lungkim tik zet hi. Aita nem tim? Aita hum tit a le V tih mi hi sullam cu "Vicesimus" tihmi Latin awnkam na hi a ma 20 tih nak na hihi. rom tenau min paik dan " Primus, secundus, Quintus, Sextus hi te cu tanglaih Rom tei naumin paik dan na hihi. Mah naven aita vicesimus tin pe haw nem tim? A tam lei ta hang hi thei men hi.

A nuai lam a ta cu a zoteh tuk uh mi pakhat hi. Awnkam pakhat cu " thangphat tin leh na hi na ven mah mi cu Biak ti let haw hi. strong concordance ah Dokxa hi nambat cu 1391 a ni hihi. a veinih nak 1844 laibu suah tu pa in laibu hum ah " Elizth Wilson" tin ngan hi(a man mi min te cu a com zawng ngeh in ngan hi). Hi tehkip nak in Mr. Wigram a zuam het thu sonciang zet hi. Pathian thu cu Siangbai Oxford, Cambridge le trinity, Bublin bible tawngta tei ca bek hi ngawl in um tu nu le pa, le naupang tei ca vang na hihi.

Kum 150 sang tamsaw mah mi laibu cu suah leleng haw. Greek awncang te cu A sangsang no in koih pepel haw. Greek lai le mikang lai tuah ngan haw mahnaven a hekkhat bungcang te cu mikang awn tuah ngan haw, theihthiam baih tuk in mah mi te cu a sawng in ngan haw. Awncang sang zet hi tih mi theih nak tuk in laibu nunglam aa mikang awn tuah ngat mi sial ma sa kul thei hi.

Biak tihmi awnkam a zo uh ta le mah mi awnkam cu bang ve ngawl mi Greek awnkam panga tuah a sullam let haw tih cu thei tuk hung a ma, a um haw nak laimai nambat hum ah cazin bawl in ciang zet ngan haw naven mah laimai ah cun Greek lai bang kek in let haw. Tehkip nak in "latireuo" cu laimai nambat 449 ah um hi. Mah mi awnkam cu vei 21 mu thei hung hi, mah ten a sullam a leh haw ten " Biak" tih mi bek hi ngawl in " rian" le "Dek tuk in" tin vang let haw. Hi mi in " biak " tih mi awnkam cu siar uh ten a sullam a thuk zia theitheih hung hi.

Deh nak son tu awnkam a pat nak ah " latry" tih mi cafang minsin thei men hung hi. Mikang ah cun awnkam bo nak "latry", " Mariolatry" " Mary duhdawt" tin mang haw. KJV bible sungah awnkam tam pi cu "biak" tin let haw. Hi awnkam tei thuk deuh mi le a sullam a zeitheih nak tuk uh in Vine's expository Dictionary (Vine) aa ciang zet a sullam son ciang nak laibu) in tam pi bawm tuk a ma theih nak vang tam pi pia tuk hi.

Wigram hi lai bu cu Greek textus Receptus tih mi laibu le king james version ah thumdun hi tih na thei kul hi. Tang laih Greek tei lai bu le khandhak san aa V laibu tei danglam cu niam bel hi 2% le a sang 8% hi thei men tin ngaihsut nak um hi.

Bible awnkam, sullam le sonciang nak laibu pawl

Bible hi mun le ngam a hi mi Jerusalem, Syria, Edom, Antioch (or) Rom ten a zingzawi nuam a hi ta le mah mi mun le ngam son mi te zo in na a thu leh la haw te tam pi thei thei tuk ci. Thingkung, ngamsa, a thilcin haw mi te, thil a man haw mi a phunphun, mihing, a nam haw te, a ngam haw aa mihing tea min haw bang in thei tuk ci.

Mah naven bible awnkam hi sullam le sonciang nak laibu lun te sang ngawl a lun saw mi laibu cun, lai tuah ngat tuk sang ngawl in lai tuisan tuah zuk suai beih saw mi te um hi. Bible awnkam sonciang naklaibu thak ah cun azawng (Color) a phunphun tuah suai mi nibble leingam, mahten Herod hi biak inn, tu san aa a um ngawl toh mi zuk te zawngsung (Color) a phunphun tuah suai in mang in telh leleng haw hi.

Mah ti bang te tuah pak sak mi bible hi sullam le tih nuam mi sonciang nak laibu sungah liberal deuh aa a lak haw mi, luan lei ta zoh nak, bible tuah a kaih dun ngawl mi sonciang pawl um hi. Uhger hi bible awnkamhi sullam le soncinag nak laibu sungah Demetrius tin sam mi tuamlawm dunsan um hi. ISB bile ,Encyclopaedia te cu bible hi sullam le sonciang nak laibu tei pun a hi haw hi. Lai bu hi

thupi zia lang tik nak ah, ngah a hun laih ngal mi theikung pi cu Jesuh in aita camsiat kaw tih mi sonciang nak tuk bungcang ten a um hihi (Mtt 21:18-20; Mk 11:12,13,20,21).

Bible Ngamzuk Laibu

Kumzabi 19 pen pandin mi biaknak pakhat cu America ah um hi, Mormon tin sam haw.Mormon laibu pakhat nei a ma mah mi laibu cu Bible tuah a thuneih dan haw bang ve tin ti haw.Thian tuah a dim mi lai bu cu dodun nak,mi pakhat tuah a pehdun mi min te le zohsan zet mi mun le ngam te (James laibu sung pen lak a hi ngl mi)hi lei hum hi tangthu,khua le ngam um dan, naam um dan te tuah pakhat mah peh dun nak nei ma hi.

Pathian thu tuah vang peh dun nak nei ma hi.a zaza aa a um mi khaw pi pawl, lui te, mual te, leihum uk tu tei upat mi thei nak te vang bible sungah um hi. Dr.HChester Woodring cunA thiang lim nak mun ah hawh in hi thu te mu masa thei tuk in van ah a tak haw mi bible cu khiasuk in namah ten a ko mi lei cu kawt tuk hi tin son lelung hi.Israel ngam hawh leh ten bible aa ngam zuk cun a thupi mi mun le ngam te hilh tuk hi.Bible tamsaw nungram ah ngam zukte mu lelung thei hung hi.Hekkhat cu a thu pi mi thule la te hilh nak ah a neuno mi zuk dun le a ngo mang haw.Jesuh hi nadeh nak te cu Paul hi khualzin nak te ngaisung ten leh nung.

Mah naven a ngeng zet mi tanglah leingam zuk cun Israel mi tei hawh le vah nak,a khen dun mi uk nak, Jesuh sanlah aa Palestine ngam zuk, thuphuan sung aa kohhran pasarih um nak mun le ngam te hilh hi.Mah mi zuk cun hi te a nun theih haw nak tuk in bawm hi.Bible na cung a hi ta le cabuai hum aa bible ngamzuk ngangpi cun na son mi thu ah a thu ngangai aa theih nuam nak pe tuk hi.

Bible Sonciang nak Laibu pawl

Ai ti bang tak min thang mi lai bu a hi ta vang in laibu hi a hih nak son theih hi.Tehkip nak in John Calvin cu a pianthak laihngawl in Latin awn tuah Rom Seneca hi sonciang nak ngan awng hi.Bible thuah peh dun in mikang awn tuah ngan mi a sia le pha deidat theih ngawl mi laibu tapi um hi.

Sonciang nak laibu tuah pehdun in a ten tuk uh mi panih um hi.Pakhat nak ah cun sonciang nak laibu zoma sa tuk, mah ten bible hi a son nuam mi cu mah mi laibu in khaisan nuam nak cu Farise tei nun phung piang pih mina hihi.sonciang nak laibu cu bible tuah a zohciang tuk uh mi hi.

Panah nak ah sonciang nak laibu hempoh khen nu na hihi.Thuthangpha son mi hempoh el khawng tih mi cu ngaihsut ngam tuk vang kha ma hi.A zoh teh tuk uh in a tu laih tak mina thang zet mi sonciang nak laibu cu Henry A Ironside hi ngat mi na hi a ma, Moody kohhran hi thu le thukham lun, thukham thak sung aa laibu hekkhat te vang a thak in lem leh haw.Hawvang theihtheih nak tuah a dek tu tam pi cu lai bu ah ngan haw.Mahnaven bible tawng a kai tei nel pen ngah mi ngeh na hihi.Hi siar nak tih mi cun bible cang pawl pakhat nung pakhat ngaisung tih nak na hihi.

Laingit laklawh aa Tawhcang

Ngalling zet bible tawng a kai tut e cu mikang awn tuah leh mi bible phuntam tei bangve ngawl nak hum ah thinbui zet haw hi.Awn hempoh cu thek dun lelung haw hang in awnkam man dan a bang ve ngawl nak cu theih thiam hak sa ma poh hiTehkip nak in nkjv cu okjv sang ngawl in a tu a man lih haw mi (1611 sang ngawl in 1769 hi lep leh saw mi cu a mang tu tam saw haw hi).Mahnaven 1970 le 1990 aa a leh haw mi awnkam te,awn cawang a bet haw mi le a zei haw mi ai ta bang ve ma kaw?

Lai ngit laklawh aa a ngat haw mi cun bible le bible a let dan haw i zah tak in nai dun kaw tih zoh fel nak tuk in thupi zet hi.lai ngit laklawh aa a um mi awn let nak cu kjv,nkjv,rsv,nrsv,niv,nasb ah muh theih hi.Mikang awn leh mi te cu Greek awn tuah ngat mi bible ngittuan kallak ah awnkam pakhat ca awnkam pakhat mang in leh mi na hihi.

Tu laih aa min a thang zet mi (Interlinear) lai tuan laklawh aa ngat mi lai cu Greek mikang lai tuan laklawh aa ngat mi thukham thak na hihi.Mah mi laibu cu (I Tim 5:1-7) vang a huap bok tu laibu na hihi.Awnkam pakhat ca awnkam pakhat man ahih ten theithiam hak zet can vang um thei hi.Awn cangkam mal hum ah nambat vang na pe haw hi.A hih bang kek aa leh mi awnkam te le mikang awnkam leh dan a bang ve theihnak tuk in mah mi awnkam hum aa nambat cun tapi bawm tuk hi.Laituan laklawh aa ngat mi laibu hekkhat ten bawlbok haw naven hi tibang in ngam la zo haw ma hi.

Nambat khet mi awnkam in a tham ngawl can tam pi um hi.Tehkip nak in Greek ah cun awnkam te a hawh dan bang in leh in um hi.Mahnaven mikang ah cun um ma hi, mah mi te cu laituan hi a panah nak hi leh dan mi in sonciang tuk hi.Nambat te le mikang lai tuan nih nak cun cat ngawl in man nak cun Pathian thunung a cakzet mi awn um dan,hawh dan, lep khawm dan a theih nak cu khang tik hi.Mah bek hi ngawl in NKJV laituan mailam aa ngat mi Greek awnkam zingzawi nak le mahmi awnkam hi um nak ah khah muh tel cih tihmi na hihi.

Laituan laklawh ngat mi laibu mang tuk in Greek cafang theih kul ma hi. Mahnaven na thei tavang mah mi na theih nak cun laibu Mandan baih no in zui thei tuk ci. Greek cafang kom dan le a aw tul dan a bang ve tak a aw suah dan theih nak tuk in sonciang nak laibu zo in, kau kul ma hi. Mikang awnkam aa 15% cu Greek awn bul pi nei tu hi haw hi. Zoh teh nak tuk in himnak (Anchor), nungzui tu (Apostle), tui nip nak (Baptize), khawkhan nak (Shedule) te le singpahrang khunnak (Throne) mah ten mikang lai tamsaw cu Greek awn pen hung na hi haw hi.

Mikang awncang le sonciang nak laibu

Mikang awncang te sonciang nak laibu cu bible leh nak ah a thupi zia mi tam pi ten thei haw mahi. Micip te cun awnkam hi sullam son nuam mi sonciang nak laibu cu miat nak ngah tuk in mang haw hi. Thukham lun thiamzet tu Dr. Merrill F. Unger cun sullam sonciang nakte cu laibu pakhat siar bang in siar thei hi. Hekkhat ten a mah cu schorlor hi tin ti thei men uh ci. Mah mi cu thuman hi. Mah naven schiorlor a hi ngawl mi te vang in awnkam sonciang nak pen miat nak tam pi ngah haw hi. Norway ngam taw lam aa a um mi tui, lower Farstad pen a thawn mi tangval pakhat cu “th” hi aw tul dan thiamnuam hang a thalang mai ah 33333 ti mi nambat cu ngan a ma, mah mi cu nisial in sial lelung a ma, awnkam cafang te vang pha no in zingzawi lelung hi, mah ti bang a bawl lelung hang ngam nei tu sang awnkam kammal tam thei saw hi.

Ai tibang sonciang nak laibu hi mang en pha kaw? A venghawng haw in pha khawng haw ma hi. Mahnaven a baihmi awn kam tuah ngat mi te a teng thiam uh pha hi. President Hower le Nilly Graham cun “nu-cle-ar tin aw suah tuk mi khi Nu-cu-lar ti in a man ngawl pi in son haw, mah ti bang aw tul dan te cu a mang uh ngawl en pha hi.

American tei ro thil a hi mi Oxford Dictionary (mikang le American ti in phunnih na um hi). Webster aa suah mi te cu a pha mi hi. Sakhaw mi le American khristian zil sang lak aa a tel bok tu Noah Webster (1758-1843) cu Yaleah Sanskirt le tanglaih awn a son mi Greek, Hebrew, Latin te cu na zil hi. Awnkam hun nak bul pi, awnkam bulpi a son thei tu, a pe thei tu a masa bel mikang dictionary suah theih nak tuk in a zil mi na hihi. A mah cun awnkam hi tihsan le a man dan sonciang tuk in bible mang leleh hi.

1824 kum aa a hing mi Wester dictionary sungah bible tuah a peh dun mi tehkipnak le a man dan pawl telh cih hi. Theology awnkam a hi mi thiamco nak te vang man zet in ti can soncing hi. A ngei lai ngawlmi a liamsa mi kum ah a laibu cu lial sal a hih tak khristian tam saw suah nak cu a tu ah vang co thei lai ci.

Huncan tampi tuah zingzawi nak

Bible sung aa mithu pawl

America aa lo naa a dek tu numei pakhat in hi tin son hi; mihing te sang ngawl in mikhual um ma hi tin son hi, man zet hi. Awnkam thak um nak ah thinlung taka a thei nuam tik theih tu awncang kammal te koih theih hi. Bible cu zawng a phunphun, a soal zet mi pumpiak dun nak, mipual, nunnem, a mawi zetmi le lai huai zet mi mihing tei tangthu tuah in dim hi. Mi tei tangthu tih mi awnkam cu Greek awn pen a hung mi hi a ma “nunnnak ngah mi” tih nak nahihi. Mi tei tangthu te tuah a kaihdun zet mi thuman pakhat cu thuman cu ngaihsut nak tuah muhmi tangthu sangngawl in muh hak saw hi. Joseph, Esther, David le midang tampi tei tangthu te cu mangbang huai mi ten a hihi.

Dicken hi tangthu laibu ah a man mi mihing teitangthu tel hi. Aita nem tim? Aita nem tim ti tale a tang thu haw te cu a zingzawi lih haw mi hum ah in thum dun hi. Bible sang aa a muh uh mi tangthu te cu a man mi ngeh hi. Pathian thu man cun nak tuk aa a sullam sonciang mi ten a hihi.

A hekkhat tei tangthu te cu comno in a hum mi ngeh na hihi. Tehkip nak in Enoch zo teh nung: Enoch cu a kum 65 ten Methuselah tih mi capa nei hi. Methuselah a neihnung kum 300 sung Pathian tuah in hawh ten haw hi, Ca nu le capa tam pi nei hi. Enoch cu kum 360 tian dam hi. Mahnaven a mah cu mi dang te bang in thi ma hi. A nung lai in van ah lak toh in um hi (Gen 5:21-24).

Jabez;

Jabez a tih haw mi pa um a ma a u le nau venghawng lak pen upa bel na hi hi. Hinhak zet aa neih mi a hih tak a nun Jabez ti in a min sa hi. Jabez cun Israel hi Pathian nel ah thu ngen a ma, ”Bawipa kei muicu pia in, ngam ngengpi pe in. Ka nel ah um in na tuahmawh nak a tawh ngawlnak tuk in le haksat nak a tawh ngawl nak tuk in kei humhim in” tin ti hi. Mahtak Pathian in a nget mi bang in pia hi (I chro 4:9-10). Thil zawng a phunphun tuah bawl mi khatlam ah thuthangpha pali um hi. Jesuh Khrih a nunnak hi dawla bel zarh, a thih nak, a thawhleh nak, le ni sawmli sung na a deh mi te cu pha no aa ten mi ngeh na hihi. Bible sung aa tangthu te cu a sau zet mi Enoch le Jesuh Khrih karlak aa anung mi na hihi. A muh te cu Pathian thunung sungah a nunnak tangthu haw ngan tuk tian in thu nei tu hi haw a

ma mah mi te cu Noah, Abraham, Sarah, Jacob, Joseph, Ruth, Hezekiah, Esther, Mary, Pita le Paul ten a hi haw hi. Bible sung aa Sarah mang in nun tang thu ngan dan zo ten nung.'

Kalkhat nak; concordance laibu (Khih muh tu) sungah a min haw um masa in.

Sarah cu bible sungah veitam pi mu thei hung hi (Gen 17:49) sungah Isaiah laibu sungah veikhat, thukham thak ah veithum muh theih hi. Sarah cu thil ngui tu bang in Genesis ah veinih Rom ah veikhat muhtheih hi.

A nuailam aa ngat mi te cu Sarah hi min lang tik nak le nei tu bang aa a lang nakte na hihi. Sarah hi min bul pi (Min masa) thei ngawl hei hi thei men hung hi. Mahnaven masabel Sarah min langpat nak (Gen 17:15) a sial uh ta le mu thei tuk hung hi. (Gen 11:29;17:15) sungah cun Sarai tin mu thei hung hi. Thinlung kehkuai aa a um laih can vang na hihi.

Kalnih nak; mi pakhat tangthu cu sial in zociang in na laibu sung ah phano in khum in. Bungcang pakhat nak (Gen 12:5); Sarai cu Abraham le a iinsang te tuah Kannan ah hawh haw. Bungcang pathum nak (Gen 12:10-20); Abraham in Sarai cu ka cel nu hi tin a tih ceng ten Sarai cu faroh in a inn ah pui hi. Pathian in faroh cu a bawlsiat tak Abraham le Sarai cu a lam haw kel ah hawh tuk in hah leh hi.

Bungcang pali nak (Gen 16:1-9); Sarai in ka ka saal nu Hargar na ca hin sak hen tin Abraham nel ah kun hi. Bible le laibu dang tei son dan bang in hi nun dan cu mah ti hun can laih cun pom sak theih hi. Hagar in Sarai cu micang tin a zotsak tak Sarai in hang zet ngeh in ot pih hi. Pathian hi vancung mi in Sarai hi thuneih nak nuai ah um tuk in kik leh tik hi.

Bungcang panga nak (Gen 17:15-19); Pathian in Sarai hi min cu sarah ti in theksak hi. Thukam na bawl haw hi. Mi hem poh tei nu hi tuk in tensa mi na hihi.

Bungcang paruk nak (Gen 18:6-15); Sarah in vancung mi pathum te cu a buksungah tuamlawm hi. A tek zo mi Sarah in ca nei tuk tih mi a theih ten nui hi. Sarah cu a lau tak nui mang tinti hi.

Bungcang pa sarik nak (Gen 20:1-8) Abraham mi zol man nak hang sarah cu Gerar siangpahrang Abimelech in la hi. Abraham hi soal nak hang um ngawl tu inn sungsang cu haksat nak tawk haw hi. Sarah cu siangpahrang hi nun hilh nak tawk hi (cang 6).

Bungcang paliat nak (Gen 21:1:8); sarah cu Isaac cu pai hi (Isaac hi sullam cu, mi nui pa) tih nak hi.

Bungcang pa kuah nak (Gen 21:9-12); Isahmel in Isaac a muhsuam hang Sarah in a nuca haw in hawlvawk hi. Isaac cu ro co tu tuk a hih tak Pathian in Abraham nel ah Sarah hi thungai in tin ti hi.

Bungcang sawm nak (Gen 23:1-19); Sarah cu kum 127 a hih ten Kirjah Arba (Hebron) ah thi hi. Sarah luang cu Abraham in Ephron tei lak pen a lei mi Machpelah tuan phum hi. Bible cun nak (or) Sonciang nak laibu cun Abraham le Sarah tei khan cu a tu ah vang um laih hi tin hilh tuk hi. Sarah cu a pasal le a capa ten kaah haw hi (23:2). Sarah hi khan ah Abraham, Isaac, Rebekah, leach (49:31) le Jacob (50:13) te vang phum hw hi.

Bungcang heikhat nak (Isa 51:1-2); Isaish in dingfel nak mi mi phun hempoh tei bul pi a hi mi Abraham le Sarah cu zo un tin ti hi.

Thukham thak sung aa Sarah thuson tu Bungcang te

Bungcang heinik nak (Rm 14:19); Ca anei thei ngawl mi Sarah hi pum cun Pathian hi thukam hum aa Abraham hi up nak cu khak kha mahi.

Bungcang heithum nak (Rm 9:9); Paul in Sarah cu thukam hi nu, Messiah hi hin nak nam hi tih mi muhsak nak in (Gen 18:10) cu teh kip nak in la hi.

Bungcang heili nak (Kal 4:21-31); (Theih tuk mi; Sarah hi min a man ngawl tak a thupi zet mi bungcang khih hmuhnak laibu sungah mu tuk ma ci, A tu lan aa theihnak, Commentary, Bible awncang te soanciang nak laibu ten um hi tih mi cu thei tikhaw tuk hi. Paul cu daan le hehpih nak, mi luat le luat ngawl, taksa le hawvang tehkip nak in Sarah le Hagar mang hi. Sarah cu thilpha te tuah tehkip mi upat nak co tu nak hihi.

Bungcang heinga nak (Heb 11:11); Sarah cu tek nung ten vang ca pai theih hi tih mi up nak nei tu hi tih cu theih theih hi. a lehthak haw mi bible dang ah cun Abraham Abraham bek in up nak nei bang in let haw. Mah naven dawлта bel bungcang hi son mi bang a hita le kjv, nkjv bible te cu tengdeuh hung hi.

Bungcang heiluk nak (I Pit 3:5-6); Sarah cu Pathan linsan aa a nung tu numei thi anglim, a pasal thuneih nak nuai ah niamkhiat dun tu na hihi. A mawinak le a nunnemnak lang tik hi (Cang 4). Pita in tu san aa mahti bang numei te cu Sarah hi canu ti in sam theih mi te hi haw hi tin son hi.

Kalthum nak; Thil a cang mi hempoh taklang khawng inna, tangthu cu pha no in son ciang khawng in hi. Mah naven a lamcan nak ah tangthu a ze i tu te i muh le teh mi vang bet thei ci. Sarah hi tangthu (Gen 11-49) le a hawvang nun thupi ah koih bel hi (Isa 51:2) le thukamthak ah Sarai cu Sarah tin amin a theknak hang a tangthu cu munnih ah khen theih hi. Sunday school cun nak, numei bible zil nak, zingzawi nak, nun tangthu tuah pehdun mi sermon te vang hi ti bang bawl nak pen a hung thei mi ngeh hi.

Munkhat ah khop khawm nak

Mihing a hih uh bang in, a ngan uh ma ta le a tam saw cun thil phawngil thei mi ngeh hung hi. A tek dedeuh uhang in thil a phawngilh nak uh cu a theih nak uh sangngawl in ngang saw hi. A phawngilh tuk ngawl nak uh in a bawl tuk uh mi pakhat cu a muh dan uh, ngaihsut dan, thudot nak te laibu sung ah pha no ngat hi na hihi. Bible tawngta a fel mi cun laibu sung aa a man haw mi thufim, mi dang tei nel ah son leh saw lawn tuk aa a pha mi, bible hi sullam sonciang nak thu la te, thuson nak le ziln nak aa a bwm thei tuk mi thu te ai tin munkhat no ah khawmkhawng thei tung kaw ti mi ngaisung haw tuk hi.

A thupi mi te cu laidal hum ah ngan in na a khohkhah mi kuang sung ah koih cu pha hi. Hekkhat te cu caik ngeng pi sungah koih haw, laibu bang in a sangsang no koih na hi a ma, a panih nak cu a sung aa thu le la te bang in koih na hihi. A ma sa saw sung ah bible bungcang hi son nuam mi te le, a kaihdu n mi tangthu le tehkip nak te koih in hi. A dang pakhat ah cun a sangsang no aa na koih mi a seng dun mi tangthu le mah mi thu na cun ten a thupi mi thu te le theih tik nak te koih in hi.

Na sial mi laibu sung aa na deih zet mi, a ngat haw mi te khoh tik tuk in sihsan a na man mi cu hulom in hi (Xerox). Mah ten na lak nak laibu ngan tu hi min, laibu hi thula, laibu suah nak company le khawpi min, a suah kum haw le a lak nak haw lai mai nambat pawl khumcih in hi. Tehkip nak in Ironside, Harry, A. expository Messahes on the Galatians. New York; Loizeaux brother, 1941. p.34.

Lainah te kilkhawi nak a hep theih mi a khoh khah zet mi cu kilkhawi khawm nak tih mi thulu pe in na a sung ah na deih mi lai te koh in hi. Mah ten kumkhat ah veinih hawng phano in lem le leng in hi. A nuai lam a ta te hi zohkip tuk in ten mi thulu te na hihi haw hi. Hi ti bang kek in na bawl le na zui tuk cu kul ma hi Mitam pi tei kul ngawl mi thu tangpi pawl cu ahum ah minsin nak khen haw. A kuakua vang hi hen mah no thulu ten cu deih tek hung hi.

Nau siat tik nak

Vacung mi

Thu lim mi humhim dan

Tanglai mihing thu ze i nak

*Arminian tei pom dan

Um dun nak

Pathian um ti up nak

Pathian hih nak te

Tui nip nak

Bible thianglim

Bible zil nak

Bible a phunphun

Mi tei nun aa tangthu

Nauneih kham nak

*Calvin thulin

Dawltabel thukhen nak

Naupang te

Khrih

Khrihstian tuah a pehdun mi thuzilh nak

Khristian inn sungsang

Khristian nun mawi

Khristian nadeh

Khrismass

Kohhran

*Kohhran tangthu

Lungdaih nak

Sualphuan nak

Ngalling zeta a bawl mi

*Ngaihsut nak, piaknak
*Thukam bawl
Semsuah nak, khat toh nak
Thinglamteh
Hawh soal pawl
Kohhran huaitu
*Kohhran uk nak
Khuasia, Khuawang le ngamhuai
Hawvangsia
Can khen dan
Khen dun nak le Ni pi neih leh nak
Khristian hempoh munkhat ah um tuk tin up nak
Kohhran upa te
Kumkhua tham bawlsiat nak
Kumkhua
Nuncan mawi cun nak
Upnak
Zilh nak soal
An ulh nak
Sum le pai
Ngaihdam nak
Mithi phum nak
Hawvang laksawng
Piaknak
Pathian
Thuthangpha
Hehpih nak
Lamhuaih nak
Tih dam nak
Vam ngam le hell ngam
Tangthu
Israel tei tangthu
Thianglim nak
Hawvang thianglim\
Pano le pano, nuimei le numei neih dun nak
Thawkkhum nak
Jew tei thuthangpha son nak
Khrih thukhawn nak
Daan le hehpihnak
Liberal tei up nak
Khrih hi nun
Bawipai ni
Bawipa takeih
Mihing te
*Ngam zuk
Neih dun nak (Mo puai)
Sak thih
Mangbang z ate
Thu phunphun tokhel mi
Pathan na deh nak
Nu
Zuksin
Awnngingmi
*Neo-orthodoxy
Pentecostal thulin
Lei thu van thu zingzawi le mihing thu ze in zil nak

Biazai Kabia) te
Ngam thu le Mee piak nak
Thunget nak
Thu hilhnak
Mailam ca son nak
Thinlung thu cun nak
Mipi theih in
Thudot nak
Canpha
Huntawp nak
*Lepleh nak
Thawh sal nak
Dehman laksawng
R.C up nak
Satan
Tikpan cun nak
Bible zohngawl cun nak
A veinih hun nak
Mah le mah upat nak
Lei hum tuah a peh dun ngawl mi
Nule Pa
Minsin nak le thumak sak
Sual
Hawvang nun
*Can manthiam nak
*Thuak nak
*Nipi cannak
Puan buk
Zilh nak
TV
Tuk folh nak
Lungdam thu hilh nak
Awndang tuah ot nak
*Laisuah mi
Thumkom Pathian
Laibu suah cihthiam nak
*Khanglai thianglim nau neih nak
Neihdun nak
Mangbang huai Pathian
*Leihum um dan tuk
Leihum biaknak
Thangphat, Biaknak
Piting
Naupang

A theih uh bible hilh dan a langsal zet mi pakhat cu bible khat lam no aa mun lawng no ah ngat cu na hi a ma, hekkhat bible ah cun mah ti bang ngat nak tuk in munlawng na koih sak haw hi.

Hekkkhat cu bible sung aa mai ngaihsut nak ngat vang hi thupi ah ngaisung haw ma. Ai ti bang a hi ta vang, Scofield le Ryie cun mah ti bang a bawlnak hang tu ni tian mi tam pi ten hlawk nak mu thei haw hi. A dang lam pakhat, mah mi bible cun na bible cun nak hi a ma i tuk mah ten laibu ah cang awng tuk ma hi.

Bible minsin dan zinpanih um hi. Pakhat nak ah bible laimai el ah mun lawng ngeng pi a nei mi bible na neih kul hi. Mah ten thuluu na piak nuam pawl, na muh tawh mi pawl, thudot nakte, sermon na ngai mi te, a phami hilh nak te cu bible laimai el aa munlawng ah ngan in hi n amah mi bible cu mang mah no aa bible na cun nak ah vang mang thei tuk ci.

Panih nak ah cun I mamah minsin nak bawl ngwl lawlaw cu nahihi. Mah tin na bawl a hi ta le nisial bible na cun nak, sial nak ah thazaang thak ngah lelung tuk ci. Minsin nak bawl mi bible cu a kul nak ah man theih hi.

A zawng(color) a phunphun tuah minsin nak

Zaawng a phunphun tuah lem in man a hak zet laibu suah in bawl tuk in ngai sung ngawl thei men uh ci, na tumtah mi ca in zaawng aphunphun mang thei ci. Tehkip nak in van lam thu a son tu bungcang te cu Mepian tuah , nunpat nak cu a san tuah, a heng tuk laih mi uk nak cu sandup tuah, kumkhaw nunnak cu a hing tuah tin bawl thei ci. A cang mi thil cu bo ni nei ma hi.

Minsin nak a phunphun

Bible sung aa ngat mi laituan hempoh ah thuluu pia inhi. Mah na bawl mi in bungcang zei nak ah le a bang ve cang zeinak ah tam pi bawm tuk hi . Tehkip nak in thuthangpha pali sung aa a bang ve mangbang za ca in minsin nak bawl baih no hi.

Na theihthiam ngawl mi bungcang te na tawh ten minsin nak bawl in hi. Mah mi cun hi lai tawk ah thuhak sa um hi tih cu thei kik leh tik tuk hi. Bungcang pakhat ca in, na lungkim zawng ngah thei tuk in a kumkum in ngei thei men hi. Mah naven thunget nak tuah, sial, zil, a son haw mi thu ngai in na zei a hi ta le ti hehet no in theitham leh tuk ci. Bible a mah le mah a sullam sonkhawng tuk hi. Bible sullam sonciang naklaibu pha bel cu a mah bible nahihi. a sung aa aum mi hempoh cu pakhat le pakhat pehdun nak nei khawng haw hi, ai ta hum tit a le a venghawng haw in a man mi, a cangkim mi Pathian lak pen hung mi a hih hang hi

A nuai ah ngit in

A thupi mi awn kam nuai ah phazet no in ngit in hi. Mah ti bang na ngit nak in dawllam, nakin le ten tam pi bawm tuk hi. Bible sung ah a tung zawng aa ngit mi khatlam le khatlam aa a um mi awnkam te, ngaihsut dan te, a pai mi tuu, a pai mi capa, apai mi thik tangkaa te tuah bang ve thei men hi(Lk 15). Mah hang in lai khen nak le sermon nak ah a pai mi tin thulu pe tuk in tha pia hi.

Sihsan mi awnkam

Thu son tu tei lak pen a theih uh mi, a sial uh mi laibu sung pen a deih uh mi theih a kul mi pawl a hei uh laih ngawl in ngan paih en pha hi. Letmah pathum a ngeng mi le letmah panga a sau mi Lai khoh hum ah ngan in na, na koih nak tuk in thingkuang no bawl in hi. A dang minsin dan a langsal zet mi pakhat cu bible sung aa a lawng mi laidal hum aa ngat cih na hihi. Hi laibu ngan tu pai bible sung aa a ngat mi zo teh tukmi te cu;

“Lungdam nak cu sansung hempoh aa a humble mi nop nak hi” Luther

“Niamkhiat nak, a kuaing kaw tin mah lemah theih dun cu Pathian cu a kua kaw tih theih nak cu na hihi”

“Mi cakvak ngawl te tuah kop dun nak in Pathian na deh nak ah miat nak um ma hi”

“Pathian lamzin cu oh tei lamzin kha ma hi”

“Thang phak nak; a masa Pita cu Pita panih nak a hih ten”

“Nun thianglim nak cu a tatak in co sang hi”

“Sual hi bul pi cu mah no thu neih nak hi”

Pathian cu a Pathian uh hi tih cu man hi. Mah naven a pa uh cu Pathian hi ti vang in tih theih hi... William Kelly. Luther le Kelly te bang in a bulpi thei mi hum ah up nak tuah um theih tuk thupi hi. Thufim tam pi cu a kua tei ngat mi kaw tih thei ciang theih ma hi.

Bible Zilfel nak

Bible leh nak tanglahi bible bulpi ah cun laingat ten man mi minsin nak (. , ; ? !) ti bang te um ma hi. Mah mi te cu lai let tu le a cek tu tei bet mi na hihi. Thudot nak pakhat a um mi cu (II Kor 5:19a) cu ai tin sial tuk hung kaw?. “ Pathian cu Jesuh sung pen leihum mi te cu a mah tuah lem nak bawl hi tin sial tuk maw, Pathian cu Jesuh sung pen leihum mi te a mah tuah lem nak bawl hi” tin sial tuk saw mi hi. A mailam aa sial dan bang a hi ta cun Pathian cu Jesuh sung ah um hi, leihum mi te tuah lem nak a bawl ceng ten a panih nak(a pha saw mi) leihum mi te tuah luallem nak cu a mah Pathian tuah bawl mi na hi saw hi. Mahnaven mah mi bawl nak cu Jesuh hi taksa pumpi le a na deh nak sung aa a bawl mi na hi.

Cafang Ngengtuah ngan

A lun bel mi bible ah cun canfang ngeng le neu ti in danglam nak um ma hi.”Hawvang” (or) a thulom pi a hi mi (or) a hum le nuai aa thupeh dun nak zoh ten khenkhuai thei hung hi.Dawl ta saw hi tih nuam mi cu Hawvang thianglim cu na hihi.

Bible Bungcang khen dan

Bible sung thu te baih no in a um nak a theihtheih nak tuk uh in bible thiam tei bungl ecang a bawl sak haw mi hum ah lungdam nak ngeng pi um hi.A bung nawno khen a hih tak vei tampi a peh dun mi thu te khen nak vang na um hi.Zohteh nak in (Mtt 9:38;10:1p;16:28;17:1;19:30;20:1; Rm 14:23;15:1;I Kor 10:33;11:1;12:31; 13:1;II Kor 4:18;5:1; 6:18; 7:1).

A dawm le tam ngat dan

KJV bible sungah cun awnkam “ thee”, “ thy”, “ thine” te cu a dawm mi lak nak ah mang a ma You, your, yours te cu a tam lak nak ah mang hi.Bible hempoh ah hi awnkam te mang khawng ma naven thu son kul nak te a um ten man na kulhaw hi.Zohteh nak in (I Kor 12:31) ah Paul in hi tin ti hi “ Mah tin a hih tak a thukdeuh mi laksawng cu a tuptah sawtuk uh mi hi”.Hi cang sungah nohte”you” ti mi awnkam mang hi.Greek cang lep dan le ngatdan ah “ tumtah” (Desire) tih mi tam pi lak hi.Mahtak “ Noh “(you) tih mi in mi pakhat nun hi ngawl in a hung tu hempoh son nuam hi.Mai pumpak ca in hawvang laksawng ngah nuam tih cu cang thei mi hkha ma hi.Ai ta hum tit a le mi pakhat a pianthak ten hawvang laksawng (or) sang ngawl tam ngah thei hi.Hawvang thianglim in a mai deih nak bang in a thiltih theih nak humham tuah sem hi tin (I Kor 12:11) ah mu thei hung hi.Mah naven mipi ten zil nak lam laksawng dong tu pakhat a kul hawta cun Pathian nel ah thungen un.

Color a thek dun tih mi sonnuam nak

Sullam tampi nei mi awnkam tampi um hi.Tumtah nak ah “ Perfact” (Cangkim) tih mi awnkam cu phun dang in man theih hi.Van aa Pathian a cangkim bang in cangkim bok un tin (Mtt 5:48) ah son hi.A tih nuam mi cu Pathian hi bawl mi bang in oh te vang deidat nak um ngawl no mi a bop tuk uh kul hi.A tang pi thu in hawvang nun piting nak lam son nuam hi.A hum le nuai (A thulom pi) aa thu um dan zo in a tihnuam mi (or) sullam cu son theih hi.Leihum mipiang thak te lak nak in a man uh ten, Um tut e cu soal nei ngawl toh in soal bawl thei haw ma zo tih nak kha ma hi.

A Thupi zet mi Tawhcang Pathum

Israel le Kohhran

Thu dawl tab el bungcang ah, laithiang lim theih theih nak tuk in thupi zet tin a ngaihsut uh mi tawhcang pathum zo ten nung.Mah mi te cu ; Israel le kohhran a dang lam haw nak; bible huncan khen dan; le bible aa bang kek in sonciang dan te vang hi haw hi.

Bible pha no in a theihtheih nak tuk uh in a thupi zet mi tawhcang pakhat cu Israel le kohhran hi a danglam nak theih le muh ciang cu na hihi.Israel te a son mi maw,kohhran son nuam hi tih mi theih ciang ngawl nak cun a kalh dun mi le thilnok nak ah hen hi.

(I Kor 10:32) sungah Paul cun mihing te cu Jewmi Zentel mi le Pathian hi kohhran ti in khen hi.Paul cun Jew um ngawl tu le kohhran tin hi lai tawk ah ciang zet khen hi.James vang in Israel le kohhran laklawh ah ngin ngit hi.(Att 15) sungah kohhran...A mi pite, (14); Israel... David hi biak inn sang leh haw zo hi, cang 16 ah sonciang nak um hi.

Israel cu pathian hi ten mi te hi haw hi.A ngam haw cu Abraham pen pan a ma, taksa tuah um nak ngam na hihi.A up haw ngawl hang Israel cu can co no sung Pathian in lawl hi(Rm 11:15a).

Kohhran cu Pathian hi ten mi van mihing te hi haw hi(I Pit 2:9).Pentecost ni pen pan a ma hawvang tuah henleh mi te bek tum thei haw hi.Israel tuah peh dun nak i mah nei ma hi, mah ten thil um awng mi vang hi ma hi.Jesuh leihum a um laih in a kohhran cu a heng tuk laih mi thil bang in son hi.(“Ka kohhran din tung “ Mtt 16 :18).Korin kohhran teinel aa Paul hi laikuat masa bel sungah kohhran cu din in um zo hi (I Ki 12:13).

Israel ngam sungpen Levi,mah mi nam sung pen Aaron hi innsang khat cu pui thiam hi tuk in ten mi na hihi (Ex 28:1).Kohhran sungah cun um tu hempoh cu a thiangmi le Phun U puithiam hi haw hi (I Pi 2:19; Heb 10:19- 22).

Israel cu thuthup hi kha ma hi, Pathian sial ngawl leihum mi ten mah mi thu man cu theihaw ma, mah naven mihing tei tesin ca tei nel ah theih tik in um zo hi.Kohhran cu thuthup (or) a ngelh mi thu hi a ma, thukham lun ah veikhat no hei lang ma hi, mahnaven a postle le profet, thukham thak in thei tik zo hi (Efi 3: 5, 9; Kol1: 25-26; Rm 16:25-26).

Daan hi nuai ah Jew le Zentel tei danglam nak felzet in a khen thei uh thu pi zet hi.Khrih tuah peh dun naknei ngawl mi mikhual hi uh ci a ma, Pahtian hi ten mi mipun ah tel ma uh ci.Pathian in a mihing tei nel ah tiamkam nak a bawlsa mi hum ah bulh in bawl mi thukam nak sungah co vo i mah

nei ma ci. Leihum ah beisei mi nei ngawl in Pathian nei ngawl in um ci (efi 2: 12) Kohhran sungah cun mi piangthak Jew le Zentel cu Khrih ah pumkhat hi haw hi(Efi 2:13-17). Thuthangpha a um hang zentel mi vang Judah mi tuah pathian hi muicu co tu hi haw hi; pumkhat sung ah a tel hi haw a ma khrih hang Pathian thukam nak sungah covo nei bok haw hi(Efi 3:6). Mah ti bang lunglual nak nei haw tuk tihmi cu thukham lun san ah cun ngaihsut ngam tuk vang kha ma hi.

Jew mipiangthak te cu a nei haw mi thukham lun pen van lam luahsan nak nei hi. A nel haw aa Pathian muicu thukam cu hilei hum thili te hi haw a ma, hi lei hum ah mah mi thukam cu cang kim tuk hi (Deut 7: 12-16; 8:79; 29:1-14). Kohhran mi piang thak te cu van hum aa muicu piak mi hi haw hi (Efi 1:3).

Israel te cu Jesuh uk nak ceng in leithar le van thak din sal a hih tian leihum ah um lelung haw tuk hi. Kohhran cu huntawp ten Jesuh mi a mi thiang te cu a pai inn ah a pui lan sung bek um haw tuk hi(Jn 14:13; I thess 4:13-18). Israel kohhran a danglam nak tam pi um laihi mah naven a hum aa a zoh uh mi ten a theih soal tuk ngawl nak in bawm thei tuk poh hi. Israel le Kohhran a hih haw nak bang a sonciang thei tu bungcang nihkhat mang in zo hih tuk hung hi(Kal 6: 16) ah Paul cun hi tin ti hi” Mah mi thu man cu a nun nak haw ah nisial a zui tut e cu Pathian daih nak le hehpih nak co haw ta hen; pathian mi veng hawng tei nel ah vang um ta hen” (zui tih mi cu cang 15 hi bawl thak mi hi).

Um tu mipiangthak Jew te cu mi fel hi tuk in hehpih nak le daan lawi kul hi ti in zil tu saza soal te tuah teh kip tuk in pholhsuah hi. Mh mi saza soal te cun a muh le muh I srael dik tak te ung ti haw naven Apostle te cun “ Hi haw ma, Israle midiktak te cu daan le dek nak tel ngawl, hehpih nak hang up nak tuah nunpat a hi mi Jew te hi haw hi” tin ti hi.

Stephen in Israel cu nellawn ngam aa “ Kohhran bang” tin tihi. KJV (or) misen pi NKJV bang in son hi (Att 7:38). “ Kohhran hi awnkam bulpi ah cun Ekkelisia hi a ma a sullam cu mi tampi lak pen lasuak, mitam um khawm tih nak hi.(Att 19: 32) ah cun nam dang lak nak ah mang hi! Pathian hi kohhran son nuam maw nuam ma tih cu a thulop pi in sonciang tuk hi.

Kohhran tih mi cu thukham lun ah a lim bek in lang a ma, a tatak aa hilh nak, son nak um ma hi. Olive mual hum aa thuson nak ah vang muh theih ma hi. Mah ten mah mi kohhran cu thuphuan bung thum hi nunglam ah cun, hilei hum ah muh theih ma zo hi.(I Kor 15:52) sung aa a dawltabel tawtawlawt cu kohhran ca in mut hi; mah mi tawtawlawt cun thianglerw hi tih mi son hi.(Rev 11:15) sung aa tawtawlawt pasalih ci kum salih hak sat nak hi a bo nak le Khrih hi uk nak ngam hon nak a son nuam mi minsin nak na hihi.(Mtt 24:22) sung aa “ ten mi” tih mi cu kum salih haksat nak aa Pathian ten mi Jew te hihaw hi. A muh te cun kohhran can aa ten mi te tuah pehdun nak nei ma hi (I Pit 1:2; 2:9).

Bible Cang khen dan

Can khen dan tih mi vang a khen khek tih mi na hi hi. Pathian cu thek dun awng ma naven mihing tuah a phial dun dan le thukam a bawl dan te cucan a liam bang in thek dun bok hi. Thawi nak pia un tin thu pe ma hi. Mah mi thupaik ngawl nak cun bible sungah can khen nak um hi tih mi lak nuam hi. Bible sung aa ngat mi (or) a um mi hempoh tei nel pen thil pha mu thei hung mah naven a ngat mi hempoh cu ei ta cang khawng kha ma hi. Hi tin ngai ten thu dik a bang zet mi la lun cu bible sung aa thukam mi hempoh bungcang venghawng, laituan venghawng ka ca hi tih mi na hihi. Mah naven mahmi cu man ma hi, Ai ta hum tit a le Pathian in Abraham nel ah Mediterranean pen Euphrates tui tian na ngam hi tuk in thukam ing tin ti hi. Mah mi thukam cu Israel tei ca bek hi, kohhran ca kha ma hi. A bang ve ngawlmi hun can bang in Pathian in thil um dan a phunphun mang in mihing te niksak hi. A lam huai nak, a um pih dan a phunphun te cu oh ten can khen hi tin ti hung hi.(huncan khen nak (Despensatin) tih mi awn kam cu nun khawsak dan (Economy) tin leh mi awnkam aa awnkam bul pi na hihi.

Mah mi cu a ngang theitawp in inn sungsang pen a piang mi thil tuah bang ve hi. Nupi, pasal neih dun ten, a min haw te cu cazin bawl kul hi. Ca a nei haw ten a cazin lun haw cu thek in a thak bawl leh kul hi. A theih ten uh bang in ca te kumnga, kumluk a hih ten, Tangval in a khanglai haw ten nidang aa a man uh mi te nuncan khawsak dan te cu thek kul hi. Can khen dan pasalih te cu a nuai lam a bang in mu thei hung hi:

1.Sual ngawl

A masa bel mihing a hi mi Adam a soal laihi ngawl in, pathiantuah thukalh dun nak um ngawl no in phial dun haw hi. Sual ngawl no in a um sung hempoh cu Eden huan sung ah um lelung tuk mi hi. Mah naven, thu a ngaih haw ngawl nak cun, Dap no in le soalngawl no aa a um can haw hi a bo nak ah huai ta hi.

2,Sia le pha theih nak

Sual a luh bek ten dinmun vang thek dun bok hi.pathian tuah a pawlkom dun nakhaw cat hi mah ten Adam le Eve vang Eden huan pen hawlvawk in um haw hi.Sual nei mi mihing in a thiang lim mi Pathain zuan tuk cun aiawh thawi nak kul hi tih cu thei haw hi.

3. Mihing uk nak

Lei hum pi tuihau tung ceng te, Pathain in mithat tucu that leh tuk tin thu a piak ceng ten Pathian in mihing uk nak cu cawi sang hi.Bible vang in ciang in son ma hi, hi bawlsiat nak cun sung le khat ngal dun nak cu dap tik thei ma naven, mah mi mihing uk nak daan cun misual te a سوال nak haw bang in lang tik hi.

4.Thukam dun ank

Pathian in Abraham tuah bawl masa bel hi.Pathian in a san sung ah tanglaih pu le pa tei nel pen hi hen, Israel tei nel aa thukam nak cu phal zet in bawl hi.

5.Daan

Pathian hi tanglaih mihing masa te, Deut 20 pen thukham lun sung aa a um tut e cu daan tuah niksak pia hi.A piak mi thukam sawmkhat cun mihing ten Pathian deihzawng in thil a bawl theih haw ngawl zia lak hi, a سوال nak haw lak nak tuk in le nunpat a hi haw theih nak tuk in a piak mi na hihi.

6.Kohhran

(Jn 1:17) sungah, daan cu Moses hi piak mi hi, hehpih nak nak le thunung cu Jesuh nel pen hung mi hi.A tusan kohhran cu Pathian hi dinthak mi misen pi um nak hi a ma daan nuai aa um lai bang in, cawhkuan tuah kha ma hi, mah naven Jesuh cu a nunthak uh uk tu hi tuk in a hun nak san na hi saw hi.Kohhran mi thiang lawr ten, Pathian hi thinuk zeta a a thukhen nak cu lei hum ah leih tuk hi,a capa a that haw hang kum salih haksat nak ca aa piang tuk mi na hihi.A dawl ta can hek ah cun haksat nak nasia dedeuh tuk hi.Mah ti bang haksat nak cu lei hum mi ten thuak awng haw ma laihhi, Mah mi kumsalih a celh ten kuamamah in thuak haw tuk ma toh a ma, mah ti bang haksat nak um tuk ma toh hi.

Kum Thawngkhat uknak ngam

Kum thawngkhat uk nak ngam cu daih nak le mui cu tuah dim tuk hi.San hempoh lak pen a nop bel mi san hi tuk hi.A hekkhat cu kumkhaw um nak tuk mun, Pathian hi dawl tab el can a heng hi tin ngaisung haw hi.Mah lai ah cun سوال, thasiat nak, nat nak le thih nak um tuk ma toh hi.Mah ten mipiang thak um tut e cu Jesuh tuah kumkhua um ten haw tuk hi.

Mi tei sonsiat nak tuah a kalh dun mi pakhat cu bible sung ah can khen nak um hi tih um tut e cun nunpat nak thuthangpha cu, cankhat nung cankhat a thek dun bang in thek dun ma hi tih cu na hihi.Thuthangpha pakhat bek pom haw.Nunpat nak tih mi cu a liamsa mi can ah hihen a heng tuk laih mi can ah hi hen, Jesuh Khrih cu up nak tuah a pom haw mi le kalvari mual Kross hum aa Jesuh hi deh sa mi hum ah sihsan hi.Thukham lun ah cun Pathian hi son mi le tik mi hempoh up nak tuah a colang tu le a zui tu te cu nunpat in um haw hi.A theih uh mi pakhat cu a heng tuk laih mi can ah nunpan tu cu misual tei aiawh in thi tuk hi tih mi cu a muh ten thei haw ma hi.Mah naven Pathian in thei hi. A um tu tei cazin sung ah Jesuh hi deh mi te cu khum sak hi.Tu nit u can aa um tut e cun a up nak uh cu a tu laih ngawl kum 2000 can aa, oh tei ca thih nak a thuak tu nunpan tu cu sihsan hung hi.Bible sung ah caa khen nak um hi tih mi thu dik a mang thiam tut e cun ai ta thawi nak pe ma hung kaw, ai ta daan sung aa ngat mi a thiang mi le a thiangngawl mi an te tuah a peh dun mi daan te zui ma hung tih mi cu ciangzet son hi.Mah naven can khen dan bek ul zeta a hawh pih nak cu hawvang lam hilh nak tuah a dim mi awnkam cang te pai tik thei hi.

THU TAWP NAK

A kalh dun mi Pathian awnkam, a thunung hon nak tuk in tawhcang tampi zo zo hung.A hekkhat cu a tang pi thu in zo hung a ma, a hek khat cu ciangzet in zo hung hi.A zoh uh mi hem poh te cu bungchang venghawng ca man a kul ngawl tak bawngpha zet hung hi.

Tawhcang te man nak ah a man mi keekal dan pawl

Um tu tei um dan (or) tangthu a com zawng in a son uh ta le a muh te cu a phuaihphuaih in bible cung haw hi. Leh cop mi le a sullam ciang tuk in ngat mi vang um hi. A hum zawng in maw, nging zeta a sial bek te a lem mi bungcang te bek sial in um thei hi. Mah ten a ngaihsut dan haw le a theih dan haw son haw.”Hi mi in thil pakhat ngal ling deuh tuk in hilh hi”.

Bible hi zilh nuam mi thei cu a pha mi hi tin tih tuk kha ma hi. A man mi pen a masa bel keekal suan nak a hi mi zohciang nak ah le a dawl ta ble keekal suan nak a hi mi” ka ca in ai kaw a son nuam” tih mi tian in hawh haw hi. Bible hi hilh mi hempoh cu ni sial a nunnak uh ah a man uh kul hi. Mahnaven a thulop pi hi son nuam mi na theih nung bek ten mang in.

Aw mangbangza, mangbang za a hi mi Pathian awnkam

Laimai hempoh ah a dik mi cih nak um hi

Mah ten vei tam pi sial thei men hung hi

A venghawng, Pakhat mah vawk tuk um awng ma hi

Lai tuan hempoh ah muicu, a thukam te cu suangman kung bang

A venghawng, a venghawng haw in him haw tuk hi

Mah ten a thei uh mi cu huncan le leipi a pai ta vang

Pathian hi awn kam cu kho lelung tuk hi